

Ο Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός περί της Παναγίας Θεοτόκου

/ [Γνώμες](#)

- [Επίσκοπος πρ. Ζαχουμίου και Ερζεγοβίνης Αθανάσιος Γιέφτιτς](#)

Από τον πνευματικόν πατέρα μου παρέλαβον ότι πρέπει να θέτωμεν «φυλακὴν τῷ στόματι» ἡμῶν ὅταν ομιλῶμεν περὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ. Πόσω μάλλον πρέπει να κάνωμεν τούτο ὅταν ομιλῶμεν περὶ τοῦ «μυστηρίου τῶν μυστηρίων» τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς Παναγίας καὶ Υπερευλογημένης Θεοτόκου καὶ Αειπαρθένου Μητρὸς Του.

Εάν ὁ θεόπτης Μωϋσῆς με φόβον καὶ ἐντρομος «ευλαβεῖτο κατεμβλέψαι» ἐνώπιον τῆς ἀφλέκτου βάτου, που ἦτο μόνον ἡ «σκιά τῆς ἀληθείας», σκιά τῆς ἀληθινῆς Βάτου, τῆς Παναγίας Θεοτόκου, τι ἄλλο να κάνωμεν ἡμεῖς οἱ ἀμαρτωλοὶ καὶ ἀνάξιοι, ὅταν πρόκειται να ομιλήσωμεν δια τὴν Παναγίαν Θεοτόκον, παρὰ να προσευχώμεθα πρῶτον ταπεινά μαζί με ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας τοὺς ἁγίους υμνωδοὺς μας ὡς κανονάρχας καὶ τελετάρχας:

Τείχισόν μου τὰς φρένας, Σωτήρ μου•

το γαρ τείχος του κόσμου ανυμνήσαι τολμώ,

την άχραντον Μητέρα Σου•

εν πύργω ρημάτων ενίσχυσόν με,

και εν βάρεσιν εννοιών οχύρωσόν με•

Συ γαρ βοάς των αιτούντων πιστώς τας αιτήσεις πληρούν.

Συ ουν μοι δώρησαι γλώτταν,

προφοράν,

και λογισμόν ακαταίσχυντον•

πάσα γαρ δόσις ελλάμψεως παρά Σου καταπέμπεται,

Φωταγωγέ,

ο μήτραν οικήσας αειπάρθενον»**1**.

Περί της Παναγίας Θεοτόκου ωμίλησαν και έγγραψαν πολλοί άγιοι Πατέρες και υμνωδοί της Εκκλησίας του Χριστού. Ένας από τους πιο μεγάλους Πατέρας και υμνωδούς της Εκκλησίας, που εξύμνησε την Υπεραγίαν Θεοτόκον «όσον εφικτόν» ήτο εις τους ανθρώπους («το γαρ προς αξίαν ανέφικτον», Β΄, 14), είναι ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, η χρυσόρροος λύρα του Παναγίου Πνεύματος, το θεόπνευστον στόμα του Λόγου², ο «ορθότομος λάτρης της Αγίας και Ασυγχύτου Τριάδος»³.

Αλλά και προ του αγίου Δαμασκηνού και μετά τον Δαμασκηνόν έχομεν επίσης πολλούς Πατέρας οι οποίοι ωμίλησαν και έγγραψαν περί της Μητρός του Σωτήρος Χριστού. Όλοι αυτοί ήσαν συγχρόνως και ποιηταί - υμνογράφοι της Εκκλησίας, γεγονός το οποίον μαρτυρεί ότι εις την Πανύμνητον Θεοτόκον αρμόζει μάλλον «θείος και ιερός ύμνος» και αίνος (Α΄, 5• Δ΄, 4), λόγος δηλαδή δοξολογικός, διότι τα μυστήριά της είναι «πάντα υπέρ έννοιαν, πάντα υπερένδοξα»⁴, και ουδείς απλός λόγος θα εξαρκέση προς ύμνον των «μεγαλείων» της, τα οποία «εποίησεν αυτή ο Δυνατός» (Λουκ. 1, 42).

Προ του Δαμασκηνού οι άγιοι Γρηγόριος ο Θεολόγος και Εφραίμ ο Σύρος, Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως και Κύριλλος Αλεξανδρείας, Μόδεστος και Σωφρόνιος Ιεροσολύμων, Ανδρέας Ιεροσολυμίτης και Γερμανός Κωνσταντινουπόλεως, και μετά τον Δαμασκηνόν οι Θεόδωρος ο Στουδίτης, Φώτιος ο Πατριάρχης, Συμεών ο

Νέος Θεολόγος και οι τρεις βυζαντινοί Παλαμάς, Θεοφάνης Νικαίας και Καβάσιλας, – όλοι αυτοί έγραψαν λόγους εις την Παναγίαν, οι οποίοι είναι ποιήματα θεόπνευστα και «ύμνοι θεοπρεπείς», μεγαλυνάρια και ωδαί πνευματικά μιας ακαταπαύστου και διαρκούς τελετής και εορτής⁵ της Θεοτόκου.

Και έτσι έπρεπε ασφαλώς να γίνη, διότι εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν ζη διαρκώς μία αληθής περί Παναγίας Θεοτόκου παράδοσις, επί κεφαλής της οποίας ίσταται ως «χορίαρχος»⁶ και τελετάρχης ο «Άγγελος Πρωτοστάτης» (Γ, 16), ο οποίος εκ της Παναγίας Τριάδος⁷ «ουρανόθεν επέμφθη ειπείν τη Θεοτόκω το Χαίρε»⁸. Το «Χαίρε» αυτό, που συνοψίζει ολόκληρον το χαρμόσυνον άγγελμα («ευ-αγγέλιον») της ελεύσεως του Σωτήρος Χριστού, έγινε εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν παντοτινή παράδοσις, όπως ακριβώς το επροφήτευσεν η Παναγία Θεοτόκος: «Ιδού γαρ από του νυν μακαριούσί με πάσαι αι γενεαί» (Λουκ. 1, 48• Πρβλ. Β΄, 9). Αλλά ο μακαρισμός αυτός και η δοξολογία της Θεοτόκου εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν δεν είναι μόνον «ιερός ύμνος», είναι ταυτοχρόνως και θεολογία, δηλαδή ορθή «δόξα» και ορθός «λόγος» περί των αρρήτων μυστηρίων του Θεού μέσα εις την Οικονομίαν της σωτηρίας τα οποία επραγματοποιήθησαν δια της Παναγίας. Διότι και ο Θεός και η Παναγία δεν δοξάζεται, ει μη με την ορθο-δοξίαν.

Δια τούτο εις την ποίησιν και την υμνολογίαν της Εκκλησίας και εις τους υμνολογικούς και πανηγυρικούς λόγους των αγίων Πατέρων μας ευρίσκομεν προ παντός τα ορθόδοξα δόγματα. Έτσι και οι περί Παναγίας πατερικοί λόγοι και ομιλίες και ύμνοι αποτελούν μίαν δογματικήν παράδοσιν.

Αυτό ισχύει κατ' εξοχήν δια τον άγιον Ιωάννην τον Δαμασκηνόν, του οποίου έχομεν ενώπιόν μας τας τέσσαρας Θεομητορικές Ομιλίας. Δι' αυτό, παρ' όλον ότι τα κείμενα των Ομιλιών αυτών έχουν μορφήν ποιητικήν, παρακαλείται ο αναγνώστης να προσέξη ιδιαιτέρως εις την θεολογίαν των.

Δια να τον διευκολύνωμεν θα δώσωμεν, μετά σύντομον παρουσίασιν του Βίου το Δαμασκηνού, σύνοψιν της διδασκαλίας του περί Παναγίας Θεοτόκου βάσει των Ομιλιών αυτών και των υπολοίπων έργων του εν συνεχεία θα σχολιάσωμεν πολλά εκ των χωρίων των Ομιλιών, δια να έλθη ακριβώς εις φως ο «Ορθόδοξος πλουτισμός» της θεολογίας⁹ του.

Α΄ Βίος Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού

Τον Βίον του οσίου και θεοφόρου πατρός ημών Ιωάννου του Δαμασκηνού συνέγραψεν το πρώτον αραβιστί ο ιερομόναχος Μιχαήλ, από την Μονήν του Αγίου Συμεών του εν Θαυμαστώ Όρει πλησίον της Αντιοχείας, κατά το έτος 1085 με την βοήθειαν πιθανώς του Πατριάρχου Αντιοχείας Ιωάννου¹⁰. Ο Βίος αυτός μετεφράσθη εις την ελληνικήν δια πρώτην φοράν υπό του Σαμουήλ, Μητροπολίτου Αδάνων (μεταξύ 1086-1100), κατόπιν δε υπό του Πατριάρχου Ιεροσολύμων Ιωάννου του Η΄(1106-1156)¹¹, εις την μετάφρασιν δε αυτήν βασίζεται ο ολίγον τι εκτενέστερος Βίος του Αγίου, γραμμένος από τον Πατριάρχην Ιεροσολύμων Ιωάννην τον Θ΄ τον Μερκουρόπουλον (1156-1166)¹².

Ο άγιος Ιωάννης εγεννήθη εις την Δαμασκόν κατά το δεύτερον ήμισυ του Ζ΄ αιώνος «εκ χριστιανών και ορθοδόξων γονέων καταγόμενος». Ο πατήρ του, ονόματι Σέργιος εκ της παλαιάς οικογενείας Μανσούρ, ήτο «ανήρ τα μάλιστα ευσεβής», αλλά και επιφανής και πλούσιος και είχε το αξίωμα του «επιτρόπου (διοικητού) των δημοσίων πραγμάτων» ή του «λογοθέτου» εις τα ανάκτορα του Χαλίφου της Δαμασκού (του Άμπδ-ελ-Μαλέκ: 685-705). Μετά το βάπτισμα του

Ιωάννου η μητέρα του εκοιμήθη και ο πατέρας του υιοθέτησε ένα ορφανό παιδί, τον γνωστόν ως αδελφόν του αγίου Δαμασκηνού, τον εξ Ιεροσολύμων Κοσμάν τον Μελωδόν (μετέπειτα επίσκοπον Μαΐουμά), διότι ήτο άνθρωπος λίαν φιλόχριστος και φιλάνθρωπος και την μεγάλην περιουσίαν του «εις αιχμαλώτων λύτρον συνεχώς επεμέτρει». Είχε δε και την φροντίδα όχι μόνον δια την σωματική ανατροφήν των τέκνων του αλλά και δια την κατά Χριστόν παιδείαν των: «όπως αν την αλογίαν καθυποτάξαιεν και βασιλείς ορθώσι παθών και τους αγρίους θήρας, τους δαίμονας, κατατρώσαιεν».

Ως διδάσκαλον των τέκνων του ο Θεός του έδωσε ένα σοφόν και άγιον μοναχόν, τον οποίον είχεν εξαγοράσει από την αιχμαλωσίαν των Σαρακηνών.

Ούτος ήτο ο εκ Καλαβρίας Κοσμάς, «την τύχην μοναδικός, την φρόνησιν σταθιρός, τον βίον θεοειδής, το είδος σεμνοπρεπής». Ήτο μορφωμένος θεολογικώς, φιλοσοφικώς και ασκητικώς, ικανός να μεταδώση εις τους άλλους «όσα ψυχήν εξεικονίζουν οίδε προς το Πρωτότυπον», προς τον Θεόν.

Ο Κοσμάς διδάσκει τον Ιωάννην και τον Κοσμάν την ανθρωπίνην και την θείαν σοφίαν, τ.ε. την φιλοσοφίαν (αριθμητικήν, γεωμετρίαν, αστρονομίαν, μουσικήν, ρητορικήν, διαλεκτικήν και ηθικήν) κατά Πλάτωνα και Αριστοτέλη, και την ορθόδοξον Θεολογίαν κατά τους αγίους Πατέρας.

Ιδιαιτέρως τους διδάσκει την άσκησιν εις την προσευχήν και την ταπείνωσιν: «δειν γαρ έκρινε πρώτως και ψυχήν και γλώσσαν και νουν ευχαίς αγιάζεσθαι», θέτων προ πάντων ως «θεμέλιον.... την ταπείνωσιν»¹³.

Χάρις εις την υπακοήν και την σοφίαν των οι δύο νέοι προέκοπτον ταχέως, παραμένοντες όμως πάντοτε εν ταπεινώσει, όπως λέγει ο Βίος διά τον Ιωάννην: «ουκ εφυσιούτο τη γνώσει, αλλ' εταπεινούτο τω έρωτι της μυστικωτέρας σοφίας». Μετά ταύτα ο διδάσκαλός των, ο μοναχός Κοσμάς, παρεκάλεσε τον πατέρα του να του επιτρέψη να αναχωρήση εις τα Ιεροσόλυμα, όπου εκατεβίωσε εις την Μονήν του Αγίου Σάββα.

Μετά τον θάνατον του πατρός του Ιωάννου ο χαλίφης της Δαμασκού (Ουαλίδ ο Α': 705-715) τοποθετεί τον Ιωάννην εις την θέσιν του «πρωτοσυμβούλου». Από την περίοδον αυτήν αρχίζει μάλλον ο άγιος Δαμασκηνός την συγγραφικήν του δράσιν, όπως φαίνεται από το έργον του «Κατά μονοφυσιτών Ιακωβιτών εκ προσώπου Πέτρου επισκόπου Δαμασκού» κ.ά. Εκείνον τον καιρόν εις το Βυζάντιον αυτοκράτωρ ήτο ο Λέων Γ' ο Ίσαυρος (716-741), ο οποίος ήρχισε, όπως είναι γνωστόν, τον διωγμόν εναντίον των αγίων Εικόνων, ονομάζων αυτάς είδωλα και καταστρέφων αυτάς, ακόμη δε και τα άγια λείψανα των Αγίων και τους ιερούς

ναούς και τα μοναστήρια. Το 726 εξέδωσε ο Λέων το πρώτον του διάταγμα εναντίον των αγίων Εικόνων και το 730 εκδίδει και το δεύτερον, εξορίσας προηγουμένως τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως άγιον Γερμανόν¹⁴. Ακούσας αυτά ο άγιος Ιωάννης και κινηθείς υπό του Αγίου Πνεύματος «τον ζήλον μιμείται του Ηλίου»¹⁵.

Αμέσως μετά το πρώτον διάταγμα του εικονομάχου αυτοκράτορος γράφει τον Πρώτον του επιστολιμαίον λόγον «Προς τους διαβάλλοντας τας αγίας Εικόνας» και τον αποστέλλει εις γνωστούς του χριστιανούς εις την Κωνσταντινούπολιν, υπερασπίζων «την σχετικήν των θείων εκτυπωμάτων προσκύνησιν». Το στόμα του Δαμασκηνού εξέφραζε την ορθόδοξον συνείδησιν όλης της Καθολικής Εκκλησίας: «Πρώτον μεν ουν απάντων, οίόν τινα τρόπιν ή θεμέλιον τω λογισμώ καταπήξας, την της Εκκλησιαστικής θεσμοθεσίας συντήρησιν, δι' ης σωτηρία προσγίνεσθαι πέφυκε...

Μη καινοτόμει, μηδέ μέταιρε όρια αιώνια, α έθεντο οι πατέρες σου...

Ουκ ανεξόμεθα νέαν πίστιν διδάσκεσθαι...

Ουκ ανεξόμεθα άλλοτε άλλα φρονείν και καιροίς μεταβάλλεσθαι...

Ου βασιλέων εστί νομοθετείν τη Εκκλησία...» ¹⁶. Ο Δεύτερος του Δαμασκηνού λόγος, που αποτελεί μίαν απλοποιημένην σύνοψιν του Πρώτου, εγράφη κατά το έτος 1730 μετά την εξορίαν του Πατριάρχου Γερμανού. Οι δύο αυτοί λόγοι είχαν μεγάλην απήχησιν εις το ορθόδοξον πλήρωμα της Βασιλευούσης και εις όλην την αυτοκρατορίαν, διότι «τάς απάντων είλκε ψυχάς προς την σχετικήν των θείων εκτυπωμάτων προσκύνησιν».

Ο Βίος μας αναφέρει εν συνεχεία ότι ο αυτοκράτωρ Λέων δια να εκδικηθή τον Άγιον συκοφαντεί αυτόν εις τον χαλίφην της Δαμασκού ως προδότην και δια τούτο ο χαλίφης «ευθύς κελεύει την δεξιάν κοπήναι του Ιωάννου». Τον «ονειδισμόν του Χριστού» δέχεται ο Άγιος, αλλά μετά το θαύμα της Παναγίας, η οποία συμπαθούσα εις την θερμήν προσευχήν του Ιωάννου δια της θαυματουργικής Εικόνας της θεραπεύει την δεξιάν του, ο ομολογητής της Ορθοδοξίας αποχωρεί από τα αραβικά ανάκτορα και «Χριστόν ηκολούθησε, μείζονα πλούτον ηγησάμενος των εν Αραβία θησαυρών τον ονειδισμόν του Χριστού¹⁷.

Αφού εμοίρασε τα υπάρχοντά του εις τους πτωχούς, αναχωρεί εις την Μονήν του αγίου Σάββα, μαζί με τον πνευματικόν αδελφόν του Κοσμά και τον ανεψιόν του Στέφανον τον Σαββαίτην, συμπαραλαβών και την θαυματουργικήν Εικόνα της Παναγίας¹⁸. Είναι γεγονός αναμφισβήτητον ότι η συμβολή του αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού εις την καταπολέμησιν της εικονομαχίας ήτο αποφασιστική, δια

τούτο και προσεπάθει ο αυτοκράτωρ να τον πολεμήση παντοιοτρόπως¹⁹.

Ο θείος Δαμασκηνός ανέπτυξε την θεολογίαν των Εικόνων και απέδειξεν σαφέστατα ότι η προσκύνησις των αγίων Εικόνων υπήρχεν ανέκαθεν εις την παράδοσιν της Εκκλησίας. Έγραψε και τον Τρίτον λόγον του υπέρ των αγίων Εικόνων, τον εκτενέστερον και συστηματικότερον, προς το τέλος του 730, και πιθανώς να συνετέλεσεν ο ίδιος εις τον κατά το αυτό έτος αναθεματισμόν του εικονομάχου Λέοντος υπό των επισκόπων της Ανατολής. Εις την Μονήν του αγίου Σάββα ο άγιος Ιωάννης επέρασεν όλην την στενήν οδόν της μοναχικής ασκήσεως: υπακοήν, εκκοπήν θελήματος, ταπείνωσιν.

Ο τότε ηγούμενος της Λαύρας Νικόδημος τον παρέδωσεν εις ένα γέροντα («ανδρί πολλά τη πείρα μαθόντι και γνώσιν έμπρακτον έχοντι»), ο οποίος «το καλόν θεμέλιον πρώτον αυτώ υποτίθησι, το μηδέν πράττειν ιδίω θελήματι», και απαγορεύει εις αυτόν να δεικνύη την γνώσιν του ή και να γράφη καθόλου, ασκών «σιωπήν μετά συνέσεως».

Ο Βίος αναφέρει συγκινητικά παραδείγματα της τελείας υπακοής και ταπεινώσεως του Αγίου, «χωρίς γογγυσμών και διαλογισμών», όπως π.χ. εκείνο όταν επήγε καθ' υπακοήν εις την Δαμασκόν δια να πωλήση «τας σπυρίδας, ας εργόχειρον είχεν». Μίαν ημέραν η θλίψις ενός αδελφού μοναχού -λόγω του θανάτου του αδελφού του- έκαμε τον Δαμασκηνόν να παραβή την απαγόρευσιν του γέροντος.

Δια να παρηγορήση τον λυπημένον μοναχόν συνέθεσε ο Άγιος και έψαλε το γνωστόν τροπάριον «Πάντα ματαιότης τα ανθρώπινα», που ψάλλεται και μέχρι σήμερον εις την ακολουθίαν της κηδείας. Δια τούτο ο γέρων τον εξεδίωξε από το κελλί του και από το μοναστήριον, κατόπιν δε της παρακλήσεως των άλλων πατέρων τον εδέχθη πάλιν, αλλά του επέβαλεν ως επιτίμιον να καθάριση ολόκληρον τον χώρον της Μονής και τα αποχωρητήρια, πράγμα το οποίον ο Ιωάννης έκαμε με προθυμίαν και ταπείνωσιν. Από τότε, κατά μίαν αποκάλυψιν της Παναγίας εις τον γέροντα, του επιτρέπεται να συνθέτη εκκλησιαστικά ποιήματα και να γράφη τα θεολογικά του συγγράμματα.

Ο Άγιος Δαμασκηνός χειροτονήθη εις πρεσβύτερον από τον «τρισμακάριστον Πατριάρχην της αγίας Χριστού του Θεού ημών πόλεως Ιερουσαλήμ» Ιωάννην τον Ε' (706-735), και έμεινε ένα διάστημα εις τον ναόν της Αναστάσεως ως «πρεσβύτερος της αγίας Χριστού του Θεού ημών αναστάσεως»²⁰, οπότε και εξεφώνησε τους γνωστούς Λόγους εις την Παναγίαν και άλλους. Πιθανόν να ήρχετο και συχνότερα εις τα Ιεροσόλυμα προς τον Πατριάρχην Ιωάννην²¹, πάντως τον περισσότερον χρόνον της ζωής του ο Άγιος επέρασεν εις την Λαύραν, ασκητεύων εις ένα μικρόν σπήλαιον και ασχολούμενος με την αγίαν υμνογραφίαν

και την άνωθεν Θεολογίαν. Εκοιμήθη ο άγιος Ιωάννης «εν ειρήνη και γήρα βαθεί» την 4ην Δεκεμβρίου, οπότε και τελείται η μνήμη αυτού²², κατά τα μέσα του Η΄ αιώνας²³, πάντως προ της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου, εις την οποίαν εθριάμβευsen η ορθόδοξος θεολογία του περί της τιμητικής προσκυνήσεως των αγίων Εικόνων της ενσάρκου Οικονομίας του Σωτήρος Χριστού, της Παναγίας και των Αγίων. Οι Πατέρες της Ζ΄ Συνόδου τον επευφήμησαν μαζί με άλλους δύο αγίους ομολογητάς, τον Γερμανόν Κωνσταντινουπόλεως και Γεώργιον τον Κύπριον: «Γερμανού του ορθοδόξου, αιωνία η μνήμη•

Ιωάννου και Γεωργίου, αιωνία η μνήμη•

των κηρύκων της αληθείας, αιωνία η μνήμη.

Η Τριάς τους τρεις εδόξασεν, ων ταις διαλογαίς αξιωθείμεν, οικτιρμοίς τε και χάριτι του πρώτου και μεγάλου Αρχιερέως Χριστού του Θεού ημών, πρεσβευούσης της αχράντου Δεσποίνης ημών της Αγίας Θεοτόκου και πάντων των Αγίων» ²⁴. Ο δε Πατριάρχης Ιεροσολύμων Ιωάννης, τελειώνοντας τον Βίον του Δαμασκηνού λέγει: «Προς Χριστόν ανέδραμεν, ον ηγάπησε, και νυν ουκ εν εικόνι τούτον ορά, ουκ εν εκτυπώματι προσκυνεί, αλλ΄αυτόν οπτάνεται κατά πρόσωπον, ανακεκαλυμμένω προσώπω βλέπων την δόξαν της Μακαρίας Τριάδος».

Β΄ Η περί Θεοτόκου διδασκαλία του Δαμασκηνού

«Δικαίως και αληθώς Θεοτόκον την Αγίαν Μαρίαν ονομάζομεν• τούτο γαρ το όνομα άπαν το μυστήριον της οικονομίας συνίστησιν» (Έκδ. ΙΙΙ, 12).

1. Όταν προς το τέλος της ομολογητικής ζωής του έγραφεν ο άγιος Δαμασκηνός το βασικόν βιβλίον του «Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως», το ήρχισεν υπογραμμίζων την θείαν Παράδοσιν της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας. Ό,τι γράφει περί Θεού, περί Αγίας Τριάδος, περί Χριστού, και περί Παναγίας Θεοτόκου, το γράφει αντλών από την θείαν Παράδοσιν, την οποίαν μας απεκάλυψε και παρέδωκεν ο Θεός δι΄ όλης της σωτηρίου οικονομίας του Χριστού. «Πάντα τοίνυν τα παραδεδομένα ημίν δια τε Νόμου και Προφητών και Αποστόλων και Ευαγγελιστών δεχόμεθα και γινώσκομεν και σέβομεν, ουδέν περαιτέρω τούτων επιζητούντες... Ταύτα ημείς στέρξωμεν και εν αυτοίς μείνωμεν, μη μεταίροντες όρια, μηδέ υπερβαίνοντες την θείαν Παράδοσιν» (Έκδ. Ι, 1).

Το ίδιον είχε γράψει ο ιερός Πατήρ και προηγουμένως εις τους Λόγους περί των αγίων Εικόνων: «Διό, αδελφοί, στώμεν εν τη πέτρα της πίστεως και τη παραδόσει της Εκκλησίας, μη μεταίροντες όρια α έθεντο οι Άγιοι Πατέρες ημών• μη διδόντες

τόπον τοις βουλομένοις καινοτομείν και καταλύειν την οικοδομήν της αγίας του Θεού Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας»²⁵. Η θεία Παράδοσις δια τον Δαμασκηνόν είναι ολόκληρον το οικοδόμημα και το σώμα της Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας²⁶, η οποία έχει οικοδομηθεί επί του «θεμελίου Λίθου ακρογωνιαίου» του Παύλου (1 Κορ. 3, 11• Εφ. 2, 20) και «της πέτρας της θεολογίας» του Πέτρου (Ματθ. 16, 18), «ήτις εστίν ο Χριστός» (1 Κορ. 10, 4)²⁷.

Η πιστότης του Δαμασκηνού εις την Παράδοσιν της Εκκλησίας έγκειται προ παντός εις την Χριστολογίαν του. Όπως η Γραφή και οι Πατέρες, ούτω και ο Δαμασκηνός βλέπει και ερμηνεύει τα πάντα Χριστολογικώς. Ο Σωτήρ Χριστός, ο Εις της Αγίας Τριάδος, ο εκ Παρθένου σαρκωθείς Θεός και άνθρωπος, είναι το κεντρικόν θέμα όλης της Γραφής και της Παραδόσεως²⁸, επομένως δε και όλης της θεολογίας του Δαμασκηνού. Η Χριστολογία καταλαμβάνει το μεγαλύτερον μέρος όλων των έργων του, όχι μόνον της «Εκδόσεως Ορθοδόξου Πίστεως», από τα τέσσαρα βιβλία της οποίας τα δύομισυ περιέχουν την Χριστολογίαν, αλλά και εις τας Θεομητορικές του Ομιλίας κυριαρχεί η Χριστολογία, όπως θα το διαπιστώση και ο αναγνώστης.

Η περί Παναγίας Θεοτόκου διδασκαλία δια τον Δαμασκηνόν υπάρχει μόνον εντός της Χριστολογίας και όχι ως μία αυτόνομος «Μαριολογία» ή ως μία «ανθρωπολογία» με κέντρον την αγίαν Παρθένον. Η ορθόδοξος θεολογία του Δαμασκηνού δεν είναι ανθρωπολογία ούτε «Μαριολογία», αλλ' η Χριστολογία εις την οποίαν συμπεριλαμβάνεται και η ανθρωπολογία και η περί Θεοτόκου διδασκαλία.

Διότι ο Χριστός είναι ο αληθινός και τέλειος Θεός και ο πρώτος αληθινός και τέλειος άνθρωπος, αλλ' όμως Εις Χριστός²⁹, και δια τον λόγον αυτόν η Παναγία η οποία Τον εγέννησε είναι αληθώς Θεοτόκος. Μόνον το όνομα και το αξίωμα του Χριστού, «Θεός σεσαρκωμένος και ενανθρωπήσας», προσδίδει εις την κατά σάρκα Μητέρα Του το όνομα Θεοτόκος• και αντιστρόφως το όνομα Θεοτόκος «άπαν το μυστήριον της οικονομίας (της ενανθρωπήσεως) συνίστησιν» (Έκδ. ΙΙΙ, 12), διότι επιβεβαιώνει ότι Εκείνος ο οποίος εξ Αυτής εγεννήθη ήτο Θεός και άνθρωπος: «Ει γαρ Θεοτόκος η γεννήσασα, πάντως Θεός ο εξ αυτής γεννηθείς, πάντως δε και άνθρωπος» (αυτόθι).

Πιστός λοιπόν εις την Παράδοσιν των μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας, των υπερμάχων της αγίας Θεοτόκου, ο Δαμασκηνός κηρύττει απεριφράστως την Παναγίαν ως κυρίως και αληθώς Θεοτόκον και με τον «θεολογικώτατον πατέρα» του Γρηγόριον τον Θεολόγον επαναλαμβάνει: «Ει τις ου Θεοτόκον ομολογεί την Αγίαν Παρθένον, χωρίς έστι της Θεότητος» (Α' 4).

Παραμένων όμως πιστός εις την ιδίαν παράδοσιν των ιδίων αυτών Πατέρων³⁰, κηρύττει επίσης: Ημίν «Θεός ἐστίν αληθής το λατρευόμενον», την δε «μητέρα Θεού τιμώμεν και σέβομεν... Θεού μητέρα την Παρθένον ταύτην γινώσκοντες, ου θεάν ταύτην φημίζομεν, άπαγε• της ελληνικής τερθρείας τα τοιαύτα μυθεύματα• επεί και θάνατον αυτής καταγγέλομεν• αλλά Θεού σαρκωθέντος Θεού μητέρα γινώσκομεν» (Γ΄, 15).

Διότι η Παναγία Θεοτόκος δεν είναι αυτοσκοπός, δια τούτο και λέγει ο Δαμασκηνός εις αυτήν: «Έξης γαρ ου σεαυτή• ου γαρ σεαυτής ένεκα γεγέννησαι• όθεν «έξης Θεώ, δι΄ον εις τον βίον ελήλυθας• όπως τη παγκοσμίω εξυπηρετήσης σωτηρία, όπως η αρχαία βουλή του Θεού, της του Λόγου σαρκώσεως και της ημών θεώσεως, δια σου πληρωθή» (Α΄, 9)³¹. 2. Η περί Παναγίας Θεοτόκου διδασκαλία του Δαμασκηνού αναφέρεται ακριβώς εις αυτήν την «αρχαίαν και αληθινήν» (Β΄, 1) του Θεού Βουλήν «της του Λόγου σαρκώσεως και της ημών θεώσεως». Εις τα «ανεξιχνίαστα πελάγη της φιλανθρωπίας» Της (Β΄, 10) η της Ζωαρχικής Τριάδος ενότης, «προς εαυτήν εκκλησιάσασα τω ενιαίω της γνώμης βουλήματι»³², έχει αποφασίσει προ πάντων των αιώνων την σάρκωσιν και ενανθρώπισιν του Θεού Λόγου και την θέωσιν του ανθρώπου.

Η προαιώνιος αυτή «προωρισμένη βουλή» (Α΄, 7) του Θεού φανερώνει εις ημάς «το άπλετον και αχανές της αυτού αγαθότητος πέλαγος»³³ και η φανέρωσις αύτη γίνεται δια της Παναγίας Θεοτόκου: «Αύτη την άφατον της του Θεού προς ανθρώπους αγάπης εδημοσίευσεν άβυσσον» (Γ΄, 16). Ο Θεός Πατήρ, λέγει ο Δαμασκηνός, «ο ευδοκήσας» εν τη Παναγία και εξ Αυτής «τελεσθήναι ο προώρισε προ αιώνων μυστήριον» (Α΄ 10), έχει προγνωστικώς προορίσει αυτήν ως Μητέρα του Μονογενούς Υιού Του, ο οποίος «σαρκούται, ων ανάρχως ασώματος, δι΄ ημάς και την ημετέραν σωτηρίαν» (Γ΄, 15).

Ο θείος αυτός «προορισμός» της Παναγίας είναι ασφαλώς ακατανόητος δι΄ ημάς, ουχ ήττον όμως συμπίπτει εν τω Θεώ με την προαιώνιόν Του πρόγνωσιν της ελευθέρας προαιρέσεως και της αξίας και της προσωπικής αγιότητος της Παναγίας³⁴: «Σε προγνούς ο των όλων Θεός αξίαν ηγάπησε, και αγαπήσας προώρισε και επ΄ εσχάτων των χρόνων εις το είναι παρήγαγε, και Θεοτόκον Μητέρα και τιτηνόν του οικείου Υιού και Λόγου ανέδειξε» (Α΄,7).

Η λέξις «παρήγαγε» (δια των γονέων) σημαίνει εδώ ότι προέγνωσεν ο Θεός όχι μόνον της Παναγίας την αξίαν (Α΄,7) και αρετήν (Α΄,9) και την «άχραντον παρθενίαν» (Γ΄, 2• Α΄, 5), αλλά και την δικαιοσύνην (Α΄, 9) και σωφροσύνην και θεάρεστον πολιτείαν (Α΄, 5-6• Β΄, 6) των γονέων της, δια να δώση εις αυτούς ένα τόσον μεγάλον δώρον, την Κόρην η οποία θα γεννήση τον Θεόν και τοιουτοτρόπως

θα γίνουν οι ίδιοι θεοπάτορες.

Ο Δαμασκηνός λέγει χαρακτηριστικώς δια την Παναγίαν: «Ὦντως εὐρες χάριν, ἡ ἀξία τῆς χάριτος» (Β΄, 8). Οἱ λόγοι αὐτοὶ καθιστοῦν αὐτόδηλον τὴν ἀρχὴν τῆς συνεργασίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίου οἰκονομίας. Ἀλλὰ ας ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ὅταν «τῆς ψευδούς ορεχθέντες θεώσεως» (Γ΄, 2) ἔπεσαν οἱ προπάτορές μας δια τῆς παρακοῆς (Γ΄, 3) καὶ τοὺς «δερματίνους χιτῶνας τῆς νεκρώσεως» (Α΄, 4• Γ΄, 2) καὶ τῆς θνητότητος καὶ παχύτητος ἐνεδύθησαν (Ἐκδ. ΙΙΙ, 1)³⁵ καὶ υπέπεσαν εἰς τὸν θάνατον καὶ τὴν φθοράν (Ἐκδ. ΙV, 13), καὶ ἡμεῖς ὅλοι, οἱ ἀπόγονοί τους, «ὥσπερ γεννηθέντες ἐκ τοῦ Ἀδάμ ὡμοιώθημεν αὐτῷ κληρονομήσαντες τὴν κατάραν καὶ τὴν φθοράν» (αὐτόθι) καὶ ευρέθημεν ἔξω τοῦ Παραδείσου γυμνοὶ τῆς χάριτος τοῦ Παναγίου Πνεύματος (Γ΄, 2), ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἤδη ἀπὸ τότε ἤρχισεν νὰ «οἰκονομή» καὶ «παιδαγωγή» τὴν οἰκονομίαν τῆς σωτηρίας μας (Ἐκδ. ΙΙΙ, 1).

Ἀλλ’ ἐπειδὴ ἔχομεν πέσει ἐκουσίως καὶ ἐλευθέρως καὶ «δια τὸ ἀβίαστον εἶναι τὸ καλόν» (Ἐκδ. ΙV, 19) -«οὐκ ἀρετὴ γὰρ τὸ βία γινόμενον» (Ἐκδ. ΙΙ, 12)-, ἔπρεπε καὶ νὰ δεχθώμεν ἐλευθέρως τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οἰκονομουμένην θεραπείαν καὶ σωτηρίαν καὶ νὰ συνεργασθώμεν ἐκουσίως εἰς αὐτήν. Ἡ ἐκφρασις νὰ «συνεργασθώμεν» σημαίνει ὅτι δὲν ἦταν δυνατόν νὰ «εργασθoύν» καὶ νὰ δημιουργήσουν μόνοι τοὺς οἱ ἄνθρωποι τὴν σωτηρίαν των, διότι «πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν» (Ψαλμ. 13, 3• Ρωμ. 3, 12• Β΄, 6).

Τὴν σωτηρίαν των ἀνθρώπων ἠδύνατο νὰ ἐργασθῇ καὶ ἐνεργήσῃ μόνον ὁ Θεός, ἡ «παντός ἀγαθοῦ ἀρχὴ καὶ αἰτία» καὶ ὁ «ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πάσι» (Ἐκδ. ΙΙ, 30• 1 Κορ. 12, 6). Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἔπρεπε νὰ συνεργασθῇ με τὸν ἐργαζόμενον Θεόν δια τὴν σωτηρίαν του: «Βουλομένων γὰρ ἡ σωτηρία, οὐκ ἀναγκαζομένων», κατὰ τὴν ἐκφρασιν των Πατέρων»³⁶. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ νόημα ὅλης τῆς δια τῆς ἱστορίας οἰκονομίας τῆς σωτηρίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Θεός καλεῖ.

Εἰς τὴν κλήσιν Του αὐτὴν υπακούουν καὶ ἀπαντοῦν ἐλευθέρως ὀλίγοι ἴσως ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὅμως γίνονται τοιουτοτρόπως «ἐκλογή» τοῦ Θεοῦ δια τῆς ὁποίας προετοιμάζει ὁ Θεός καὶ τὴν σωτηρίαν των ἄλλων.

Ἡ ἀκατάπαυστος σωστικὴ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἀκούραστος σώζουσα χάρις Του εὗρισκε οὕτω πάντοτε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πεπτωκυίας ἀνθρωπότητος «σημεῖα στηρίξεως» - «σκεύη ἐλέους», κατὰ τὸν Ἀπ. Παύλον (Ρωμ. 9, 23) - δια των ὁποίων οἰκονομεῖτο, βάσει πάντοτε τῆς ἐλευθέρας συνεργασίας³⁷, ἡ ἱερὰ ἱστορία τῆς σωτηρίας. Ἡ οἰκονομία αὕτη ἀπεκορυφώθη καὶ συνετελέσθη εἰς τὴν Παναγίαν, ἡ ὁποία ὡς κατ’ ἐξοχὴν «ἐκκληλεγμένη» (Β΄, 3) καὶ «υπήκοος» εἰς τὸν Θεόν (Β΄, 8• Γ΄, 3), υπηρέτησε (Α΄, 7-9) καὶ «ἐλειτούργησε τὴν Τριάδι» (Δ΄, 5) καὶ συνείργησε εἰς τὴν

οικονομίαν της σωτηρίας ως ουδείς άλλος απ'αιώνος.

Κατ' αυτόν τον τρόπον βλέπει ο άγιος Δαμασκηνός και γενικώς οι άγιοι Πατέρες όλην την Παλαιάν Διαθήκην, ως μίαν συνεχιζομένην δια των γενεών προετοιμαστικήν «κλήσιν» και «εκλογήν» (Ρωμ. 11, 7, 5) του Θεού³⁸, ως μίαν δηλαδή γενεαλογίαν της Παναγίας, εκ της οποίας θα γεννηθή ο Σωτήρ του κόσμου Χριστός (Έκδ. IV, 14• Β', 3), Σωτήρ ασφαλώς πρώτον αυτών των «στελεχών» της γενεαλογίας και της ιδίας της κορυφής της, της Παναγίας³⁹, και δι' αυτής και όλων των ανθρώπων.

3. Τοιουτοτρόπως η Παναγία, κατά τον άγιον Δαμασκηνόν και την Ορθόδοξον Πίστιν, είναι η κορυφή και το τέλος όλης της Π. Διαθήκης, και εις αυτήν αναφέρονται όλαι αι προεικονίσεις και προτυπώσεις και προφητεΐαι της Π. Διαθήκης (Β', 9-10). Είναι η αποκορύφωσις και ο καρπός όλης της παλαιοδιαθηκικής «παιδαγωγικής» προετοιμασίας της ανθρωπότητος δια την υποδοχήν του σαρκωθέντος Θεού Σωτήρος, και δια τούτο είναι αδύνατον να γίνη ο χωρισμός της από το ανθρώπινον γένος του Αδάμ.

Δια τούτο την ονομάζει ο ιερός Πατήρ «θυγατέρα του Αδάμ» (Γ', 2• Α', 6), ενώ τον Δαβίδ ονομάζει «προπάτορα και θεοπάτορα» (Γ', 2), από την ρίζαν του οποίου «κατ' επαγγελίαν» (Β', 7• Έκδ. IV, 14) εγεννήθη η Παναγία, συνενούσα εν εαυτή την ιερατικήν και την βασιλικήν ρίζαν (Α', 6).

Η γέννησις αυτή της Παναγίας εκ της «ρίζης του Ιεσσαί» (Α', 3) και παρά την θαυμαστήν δια της χάριτος του Θεού λύσιν της στειρώσεως της Άννης (Α', 2• Β', 6-7)⁴⁰, δεν αποτελεί κατά τον Δαμασκηνόν μίαν υπερφυσικήν εξαίρεσιν της Παναγίας από το γένος της, από τους προπάτορας και θεοπάτορας («θυγάτηρ του Δαβίδ» Α', 9) και από τον γενάρχην Αδάμ («θυγάτηρ Αδάμ» Α', 6• Γ, 2).

Η Παναγία, κατά τον Δαμασκηνόν, είναι «θυγάτηρ του πάλαι Αδάμ» και ευρίσκεται υπό «τας πατρικάς ευθύνας» (Γ', 2) και ως προς την σύλληψίν της και γέννησιν από τους γονείς και ως προς τον θάνατόν της. Συνελήφθη εκ του σπέρματος του Ιωακείμ (Α', 2) εν τη μήτρα της Άννης, δηλαδή εκ της φυσικής συναφείας του γάμου⁴¹ Ιωακείμ και Άννης (Α', 2• Έκδ. IV, 14) και «εκ γης έχει την γένεσιν» (Α', 3), «φθαρτόν εκ του Αδάμ σώμα κληρονομήσασα» (Γ', 8). Απέθανεν επίσης θάνατον ανθρώπινον (Γ', 15)⁴² και ως «θυγάτηρ Αδάμ... δι' Αδάμ το σώμα παραπέμπει τη γη» (Δ', 4), και «φυσικώς χωρίζεται» η πανίερος και μακαρία της ψυχής του πανολβίου και ακηράτου της σώματος και το σώμα «τη νομίμω ταφή παραδίδοται» (Β', 10).

Επομένως η αγία Παρθένος ήτο, όπως και όλοι οι άνθρωποι, κληρονόμος του

προπατορικού αμαρτήματος του Αδάμ⁴³, ούτως ώστε ο Δαμασκηνός να ομιλή συγκεκριμένως περί καθάρσεως και εξαγνισμού και εξαγιάσεώς της από το Άγιον Πνεύμα κατά την στιγμήν της εν αυτή συλλήψεως του Θεού Λόγου: «Ταύτην ο Πατήρ μεν προώρισε, προφήται δε δια του Πνεύματος προεκήρυξαν, η δε του Πνεύματος αγιαστική δύναμις επιφοιτήσασα εκάθηρέ τε και ηγίασε και οιονεί προήρδευσε» (Β΄, 4• Έκδ. ΙΙΙ, 2)⁴⁴.

Αυτά όλα όμως καθόλου δεν σημαίνουν ότι ο άγιος Δαμασκηνός δεν παραδέχεται και δεν ομιλεί δια την αγιότητα της Παναγίας Θεοτόκου. Τουναντίον μαζί με όλην την Ορθόδοξον Εκκλησίαν και αυτός εξαίρει και δοξάζει πολύ την προσωπικήν αγιότητα της Παναγίας, όπως θα ίδωμεν κατωτέρω, αλλά δεικνύουν μόνον το πόσον μακράν είναι ο ορθόδοξος ιερός Πατήρ από την νεωτέραν αιρετικήν δοξασίαν της Ρωμαϊκής Εκκλησίας περί της «ασπίλου συλλήψεως» της Παναγίας και της γεννήσεώς της άνευ του προπατορικού αμαρτήματος⁴⁵.

Η καινοτομία αυτή, προϊόν του «αλαθήτου» πάπα του Βατικανού⁴⁶, όχι μόνον αποχωρίζει την Παναγίαν από τους προγόνους της, τους προπάτορας, και από την υπόλοιπον ανθρωπότητα κατά τρόπον τόσον αυθαίρετον, ώστε να αρνήται όλον το νόημα της προετοιμαστικής οικονομίας της ιστορίας της Π. Διαθήκης, αλλά και μειώνει την πραγματικήν αξίαν και προσωπικήν αγιότητα της Παναγίας Παρθένου.

Και όχι μόνον τούτο, αλλά το «δόγμα» αυτό υπονομεύει και ολόκληρον την πραγματικότητα και την αλήθειαν της σωτηρίας μας, διότι αρνείται την ενότητα της φύσεως του ανθρωπίνου γένους και θέτει υπό αμφισβήτησιν την πραγματικώς σωτήριοιον σάρκωσιν του Χριστού από ένα γνήσιον αντιπρόσωπον της ανθρωπότητος⁴⁷.

4. Ο αναμάρτητος Λόγος του Θεού, ο Χριστός, κατά τον Δαμασκηνόν, προσέλαβε την ανθρωπίνην φύσιν, ολόκληρον τον άνθρωπον, δια να τον σώση, να τον ενώση με τον Εαυτόν του και τοιουτοτρόπως να τον θεώση: «Όλον γαρ όλος ανέλαβέ με και όλος όλω ηνώθη, ίνα όλω την σωτηρίαν χαρίσηται• το γαρ απρόσληπτον αθεράπευτον» (Έκδ. ΙΙΙ, 6). Η «πρόσληψις» αυτή του ανθρώπου εις την Υπόστασιν του Θεού Λόγου (η ασύγχυτος – αδιαίρετος ένωσις και ενυποστασίαις, Έκδ. ΙΙΙ, 2, 9, 22) εξασφαλίζει την μόνιμον και αδιάσπαστον «δευτέραν κοινωνίαν», περί της οποίας ομιλεί ο Δαμασκηνός ακολουθών Γρηγόριον τον Θεολόγον⁴⁸.

Η «δευτέρα κοινωνία» ήλθε μετά την διάπασιν της «πρώτης προς Θεόν κοινωνίας» (Α΄, 8) του πρώτου Αδάμ, και επομένως ο Χριστός εύρε τον άνθρωπον πεπτωκότα και τον προσέλαβε όλον (διότι «το απρόσληπτον αθεράπευτον», Β΄, 4), χωρίς όμως της αμαρτίας. Ο Δαμασκηνός τονίζει ότι ο Κύριος προσέλαβε «όλον τον Αδάμ, τον προ της παραβάσεως, τον αμαρτίας ελεύθερον» (Β΄, 4), την «πρώτην του Αδάμ

γένεσιν» (Έκδ. ΙΙΙ, 1), δηλαδή την χωρίς αμαρτίας φύσιν του⁴⁹.

Εξ ίσου όμως και ο Δαμασκηνός, ακολουθών τους Πατέρας και κυρίως τον άγιον Μάξιμον⁵⁰, ομιλεί δια τα «αδιάβλητα πάθη» του Κυρίου: «Ομολογούμεν ότι (ο Κύριος) πάντα τα φυσικά και αδιάβλητα πάθη του ανθρώπου ανέλαβεν• όλον γαρ τον άνθρωπον και πάντα τα του ανθρώπου ανέλαβε, πλην της αμαρτίας...

Φυσικά δε και αδιάβλητα πάθη εισί τα ουκ εφ' ημίν, όσα εκ της επί τη παραβάσει κατακρίσεως εις τον ανθρώπινον εισήλθε βίον, οίον πείνα, δίψα, κόπος, πόνος, το δάκρυον, η φθορά... Πάντα τοίνυν ανέλαβεν, ίνα πάντα αγιάση» (Έκδ. ΙΙΙ, 20).

Αυτήν την φύσιν, την μετά των αδυναμιών και ασθενειών και της φθοράς⁵¹, χωρίς όμως της αμαρτίας – διότι η αμαρτία ως «εν τη ημετέρα αυτεξουσίω προαιρέσει εκουσίως συνισταμένη» (Έκδ. ΙΙΙ, 20) δεν ανήκει εις την φύσιν – προσέλαβεν ο Κύριος εκουσίως και «οικονομίας λόγω» (Έκδ. ΙΙΙ, 12)⁵² από την Παρθένον Μαρίαν, «ην τη φύσει δούλην υπάρχουσαν, φιλανθρωπίας ανεξιχνιάστοις πελάγεσιν οικονομικώς μητέρα εποιήσατο, αληθεία σαρκωθείς, ου φενακίσας την ανθρωπήσιν» (Β',10).

Επομένως ο Λόγος του Θεού «αναλαμβάνει όλον τον άνθρωπον και το τούτου κάλλιστον, υπό αρρωστίαν πεσόν, ίνα όλω την σωτηρίαν χαρίσηται» (Έκδ. ΙΙΙ, 18• Β', 4)⁵³. Η αρρωστία αυτή, αι ασθένειαι και αδυναμιαί, τα «φυσικά πάθη και αδιάβλητα της εμής κράσεως» (Β', 4)⁵⁴ δεν είναι αμαρτία, αλλ'επειδή εισήλθον εις την ανθρωπίνην φύσιν μετά την αμαρτίαν ως αποτελέσματά της, ως επισυμβάντα τη φύσει κατόπιν της αμαρτίας της προαιρέσεως του Αδάμ⁵⁵, δια τούτο λέγεται και δια τον Κύριον ότι έγινε «αμαρτία» και «κατάρα» δι'ημάς (Έκδ. ΙΙΙ, 25• ΙV, 18• 1 Κορ. 5, 21• Γαλ. 3, 13).

Ο Χριστός είναι αναμάρτητος αλλά και Σωτήρ των ανθρώπων, και ως Σωτήρ, «το ημέτερον αναδεχόμενος και οικειούμενος πρόσωπον» (αυτ.), εδέχθη την ανθρωπίνην φύσιν και τα ανθρώπινα πάθη και την αμαρτίαν και την κατάραν⁵⁶ γενόμενος άνθρωπος και «την του θανάτου πείραν ουκ απηνήνατο• θνήσκει γαρ σαρκί και θανάτω λύει τον θάνατον και φθορά την αφθαρσίαν χαρίζεται και την νέκρωσιν ποιεί πηγήν αναστάσεως» (Β',10), οικονομών τοιουτοτρόπως την ημών σωτηρίαν (Έκδ. ΙV, 18): «ίνα το ομοίω το όμοιον ανασώσηται» (Γ',15• Έκδ. ΙΙΙ, 18).

Η εν τη Παναγία και εξ αυτής ενανθρώπησις του Θεού Λόγου, κατά τον ίδιον Πατέρα, «δια τούτο γέγονεν, ίνα αυτή η αμαρτήσασα και πεσούσα και φθαρείσα φύσις νικήση τον απαντήσαντα τύραννον και ούτω της φθοράς ελευθερωθή» (Έκδ. ΙΙΙ, 12)⁵⁷. Ο αναμάρτητος Κύριος προσέλαβε λοιπόν, ως Σωτήρ, και τα «αδιάβλητα πάθη» της πεπτωκυίας ανθρωπίνης φύσεως, τα οποία δεν είχεν ο Αδάμ προ του

προπατορικού αμαρτήματος, και τούτο είναι η φιλόανθρωπος «συγκαταβατική σάρκωσις» (Α΄, 2), «συγκαταβατική ταπείνωσις» (Α΄, 3) και «υψοποιός κένωσις» (Γ΄, 7) του Αμνού του Θεού του αίροντος την αμαρτίαν του κόσμου, και δια τον λόγον αυτόν η Παναγία Θεοτόκος, ως «την του κόσμου σωτηρίαν τον Χριστόν κυήσασα (Β΄, 9), έγινε της σωτηρίας ημών εργαστήριον: «Αμνάς η τεκούσα τον Αμνόν του Θεού τον αίροντα την αμαρτίαν του κόσμου, το της σωτηρίας ημών εργαστήριον, αγγελικών υπερτέρων δυνάμεων, δούλη και μήτηρ Θεού» Σωτήρος (Δ΄, 5).

Δια τούτο ημείς οι Ορθόδοξοι δεν παραδεχόμεθα την ρωμαϊκήν δοξασίαν περί της «ασπίλου συλλήψεως» της Θεοτόκου, περί της εξαιρέσεώς της δηλαδή από την κληρονομικότητα του προπατορικού αμαρτήματος, πράγμα που, όπως είπομεν, υπονομεύει την πραγματικότητα και το σωτήριο της σαρκώσεως του Κυρίου.

Άλλωστε, αν η Παναγία δεν ευρίσκετο υπό το προπατορικόν αμάρτημα, τίθεται το ερώτημα πως τότε απέθανεν⁵⁸, εφ’ όσον ο θάνατος έρχεται ως αποτέλεσμα του προπατορικού αμαρτήματος («είπερ δια της αμαρτίας εις τον κόσμον εισήλθεν ο θάνατος» Έκδ. ΙΙΙ, 27• Ρωμ. 5, 12), ο δε Κύριος «αναμάρτητος ων» («ουχ υπέκειτο θανάτῳ») θνήσκει εκουσίως ως Σωτήρ και Λυτρωτής⁵⁹, «τον υπέρ ημών θάνατον αναδεχόμενος» (Έκδ. ΙΙΙ, 27).

Ημείς οι Ορθόδοξοι πιστεύομεν δια την Θεοτόκον όπως μας παρέδωκαν οι Πατέρες και ο άγιος Δαμασκηνός, η δε εσφαλμένη «ευσέβεια» των Δυτικών περί το πρόσωπον της Παναγίας δεν ημπορεί να είναι το μέτρον της πίστεως και της αληθείας. Η ρωμαιοκαθολική «Μαριολογία» πάσχει από τον αποχωρισμόν της και την ανεξαρτητοποίησιν από την Χριστολογίαν και την Σωτηριολογίαν. 5. Παρ’ όλον όμως ότι η Παναγία Θεοτόκος ευρίσκετο, ως εκ της συλλήψεώς της, υπό το προπατορικόν αμάρτημα ως κληρονόμος της αδαμιάας φύσεως, η ίδια προσωπικώς, κατά τον άγιον Δαμασκηνόν, δεν είχε καμμίαν προσωπικήν αμαρτίαν. Την προσωπικήν της αγιότητα εξαίρει και τονίζει και δοξάζει όλως ιδιαιτέρως ο ιερός Πατήρ, καθώς άλλωστε και όλοι οι Πατέρες και ολόκληρος η Εκκλησία μας.

Η Παρθένος Μαρία είναι όντως αγία και Παναγία, «αγγελικών υπερτέρα δυνάμεων» (Δ΄, 5), «υπεραναβάσα τα Χερουβίμ και τα Σεραφίμ υπεραρθείσα» (Α΄, 9), «η όντως αγνή μετά Θεόν υπέρ άπαντας» (Γ΄, 16).

Όπως και των μεγάλων προφητών του Θεού, του Ιερεμίου και του τιμίου Προδρόμου, των «εν κοιλία μητρός» ηγιασμένων και πεπληρωμένων Πνεύματος Αγίου (Ιερεμ. 1,5• Λουκ. 1,15), και της Παναγίας η αγιότης αρχίζει «εν κοιλία μητρός».

Είναι όμως αυτή ασφαλώς ασυγκρίτως μεγαλύτερα της αγιότητος των Προφητών, αποκορυφούται δε κατά την στιγμήν της ασπόρου συλλήψεως του Θεού Λόγου και αφθαρτοποιείται εις την Κοίμησιν και Μετάστασίν της.

Και εάν η χάρις και αι δωρεαί του Θεού ήσαν μεγάλοι εις τους Προφήτας, οι οποίοι προεφήτευσαν απλώς την ενσάρκωσιν, πόσον μεγαλύτεροι ήσαν εις εκείνην, η οποία έγινε Μητέρα του σαρκωθέντος Θεού; Εάν δε πάλιν «κατά το μέτρον της προς Θεόν αγάπης αι αντιδόσεις»⁶⁰, πόσον μεγάλην αρετήν και αγιότητα είχε η Παναγία, δια να λάβη τόσον μεγάλην χάριν;

Το ότι ήτο «αξία του Κτίσαντος» (Α΄, 2) μαρτυρείται από το γεγονός ότι ανάμεσα σε όλα τα κτίσματα όλων των αιώνων μόνη αυτή είχε τόσον μεγάλην αγιότητα, , ώστε να εκλεγεί από τον Θεόν δια να γίνη Μητέρα του Υπεραγίου Θεού και να υπηρετήσει εις «το μόνον καινόν υπό τον ήλιον» μυστήριον (Α΄, 2), την σάρκωσιν του Θεού Λόγου.

Η αγιότης αυτή στηρίζεται εις ολόκληρον την του Θεού οικονομίαν της σωτηρίας, περί της οποίας ωμιλήσαμεν ήδη προηγουμένως και η οποία προετοιμάζετο δια των διαδοχικών «εκλογών» (Νώε, Αβραάμ, Ισαάκ, Δαβίδ)⁶¹ καθ' όλην την ιστορίαν της Π. Διαθήκης. Είδομεν ότι η Παρθένος Μαρία είναι «θυγάτηρ Αδάμ» ως προς την φύσιν της. Αλλά ως προς την προαίρεσίν της και την προσωπικήν αρετήν της ο άγιος Δαμασκηνός αντιπαραβάλλει αυτήν προς τους προπάτορας και δεικνύει την απόλυτον υπεροχήν της αγιότητός της (Α΄, 8• Γ΄, 2-3).

Η κληρονομία του προπατορικού αμαρτήματος ήτο ανενέργητος μέσα εις Αυτήν, διότι η θέλησίς της και όλαι αι δυνάμεις της ψυχής και του σώματός της ήσαν «τω Δεσπότη Θεώ προσαναθέμεναι»⁶².

Η Παναγία δια την αγιότητά της ήτο «εκ γενεών αρχαίων εκλελεγμένη» (Β΄, 3• Δ΄, 5) και εγεννήθη «εξ ευγενεστάτης και βασιλικωτάτης ρίζης δαβιτικής» (Α΄, 6), της «ρίζης του Ιεσσαί» (Α΄, 3), εκ της οποίας κατάγονται οι άγιοι και δίκαιοι γονείς της.

Εις αυτούς συνέτεινε και συνεκεντρώθη η αγιότης όλων των αγίων προγόνων της Παναγίας, των «θεοπατόρων», δια της «εκλογής» και δια των διαδοχικών καθαρισμών και αγνισμών του «σπέρματος»⁶³ των οποίων προετοίμαζε ο Θεός την Παναγίαν, η οποία υπερεπολλαπλασίασε και απεκορύφωσε και ανεκεφαλαίωσε μέσα της την αγιότητα της Π. Διαθήκης.

Οι δίκαιοι και θεάρεστοι γονείς της (Α΄, 5) την γεννούν εν σωφροσύνη και εγκρατεία, ούτως ώστε ο άγιος Δαμασκηνός να ονομάζη το «σπέρμα» του Ιωακείμ

«σπέρμα πανάμωμον» (Α΄, 2). Ο ιερός Πατήρ περιγράφει την μεγάλην αγιότητα και την χάριν την οποίαν ο Θεός έδωσεν εις τον Ιωακείμ και την Άνναν (Β΄, 6)• πως «δια λιτής (προσευχής) και επαγγελίας προς Θεού την Θεοτόκον κομίζονται» (Έκδ. IV, 14)• πως αυτή ήδη από μικράν ηλικίαν «τω ιερώ ναώ του Θεού προσάγεται και ανατίθεται» (Β΄, 7• Έκδ. IV, 14).

Εν συνεχεία ομιλεί περί του «οίαν την εν τώδε τω βίω διατριβήν πεποίηται» (Β΄, 50 η Παρθένος και οίαν την χάριν από τον Θεόν έλαβεν. Η «διατριβή» αυτή, ο ενάρτεος και ένθεος βίος της Παρθένου και η μεγάλη χάρις του Θεού ήσαν τόσον μεγάλοι, ώστε ο Δαμασκηνός να λέγη δι΄Αυτήν ότι ήτο «οία ου πρότερον γέγονεν, ουδ΄αυ γενήσεται πάλιν» (Β΄, 6)• «αύτη η τω παρόντι χαρισθείσα βίω δώρον απάντων των του Θεού δωρημάτων υψηλότερον άμα και προσφιλέστατον» (Β΄, 5).

Αλλ΄ας το ίδωμεν αυτό πιο συγκεκριμένα.

Κατά την στιγμήν του Ευαγγελισμού η Παρθένος Μαρία, η θυγάτηρ της Εύας, όχι βεβαίως εις τον Παράδεισον όπως εκείνη, αλλ΄εις ένα κόσμον ο οποίος «εν τω πονηρώ κείται» («κρίνον αναμέσον των ακανθών φυέν..., ρόδον εξ ακανθών των Ιουδαίων», Α΄, 6), αξιούται να ακούση δικαίως το «Χαίρε, Κεχαριτωμένη» και το «Μη φοβού, Μαριάμ• εύρες γαρ χάριν παρά τω Θεώ» (Β΄, 8• Λουκ. 1, 28).

Ερμηνεύων τους λόγους αυτούς του Αρχαγγέλου προς την Παναγίαν ο θείος Δαμασκηνός λέγει: «Όντως εύρες χάριν η αξία της χάριτος• εύρες χάριν η τους πόνους της χάριτος γεωργήσασα και πολύχουν δρεψαμένη τον άσταχυν της χάριτος• εύρες χάριτος άβυσσον, η σώαν την ολκάδα της διπλής παρθενίας τηρήσασα• και την ψυχήν γαρ παρθένον ετήρησεν, ου του σώματος έλαττον• όθεν και η του σώματος παρθενία τετήρητο» (Β΄, 8).

Αυτοί οι τόσον χαρακτηριστικοί λόγοι του Δαμασκηνού αποδίδουν ακριβώς και αληθώς την σχέσιν της θείας χάριτος και της ελευθερίας του ανθρώπου, συγκεκριμένως δε εδώ της Παναγίας.

Η χάρις του Θεού είναι ασφαλώς δωρεά, δίδεται όμως εις εκείνους οι οποίοι δεικνύουν προαιρετικήν σπουδήν και επιτηδειότητα και καθαρότητα. Ο άνθρωπος, λέγει ο Δαμασκηνός, «λογικός και αυτεξούσιος γενόμενος, εξουσίαν είληφεν αδιαλείπτως δια της οικείας προαιρέσεως ενούσθαι τω Θεώ («ει και μη πάντες ενεργούμεν τα της φύσεως» – Έκδ. IV, 13• III, 14).

Ο Θεός, λέγει επίσης, «πάσι μεταδίδωσι της εαυτού ενεργείας κατά την εκάστου επιτηδειότητα και δεκτικήν δύναμιν, φημί δε την τε φυσικήν και προαιρετικήν καθαρότητα» (Έκδ. Ι, 13) και «παντί τω προαιρουμένω το αγαθόν ο Θεός συνεργεί εις το αγαθόν»⁶⁴.

Τα λόγια αυτά του Αγίου φανερώνουν το αναγκαίον της συνεργασίας μεταξύ Θεού και ανθρώπου («τον θεανθρώπινον συνεργισμόν»), πράγμα το οποίον όπως είδομεν προηγουμένως, ισχύει δι' όλην την ιστορίαν της οικονομίας και επομένως και δια την Παναγίαν.

Εις την «συνεργασίαν» αυτήν ο Θεός δίδει την χάριν Του, τον Εαυτόν Του, και ο άνθρωπος την προαίρεσίν του, ολόκληρον τον εαυτόν του (πρβλ. Κλ. 2, 9-10• 1 Κορ. 15, 10). Εφ' όσον λοιπόν η χάρις δίδεται αναλόγως προς τον ζήλον και την προς τον Θεόν αγάπην του ανθρώπου⁶⁵, ποία τότε ήτο όντως «η σπουδή και αναστροφή» της θείας Παρθένου Μαρίας μέσα εις τον ιερόν ναόν του Θεού (Β', 7), ώστε να αξιωθή τόσον μεγάλης χάριτος;

Ήτο «κρείττων και καθαρωτέρα άλλων» (Β', 7• Γ', 16), λέγει ο Δαμασκηνός, και συμπεριλαμβάνει εις τους «άλλους» και τους Αγγέλους (Β', 8). Διότι μέσα εις το ανθρώπινον σώμα έδειξεν η Παναγία με την «διπλήν παρθενίαν» της⁶⁶ - την οποίαν διπλήν παρθενίαν οι Άγγελοι λόγω της φύσεώς των δεν έχουν- αγιότητα υπεράνω των Χερουβίμ και των Σεραφίμ (Α', 9).

Δια τούτο και η αγιότης της είναι αδιασπάστως συνδεδεμένη με αυτήν την πανάμωμον παρθενίαν της, την αιιπαρθενίαν της (Α', 5-6). Εις τον ναόν του Θεού, εις τα Άγια των Αγίων, η θεόπαις Μαρία - «η ιερωτάτη περιστερά, η ακεραία και άκακος ψυχή και τω Θείω Καθιερωμένη Πνεύματι» (Γ', 2)⁶⁷ - ως «αγνή και φίλαγνος» (Γ', 19) γίνεται κατ' άμφω παρθένος, και παρθένος άχραντος (Γ', 2) «γνήνις μη ομιλήσασα πάθεσι, άλλ' ουρανίους εντραφείσα νοήμασι» (αυτ.).

Διότι ως «θυγάτριον ιερώτατον, το λαθόντα πεπυρωμένα βέλη του πονηρού» (Α', 7), από τον πόθον προς την παρθενίαν («παρθένος και φιλοπάρθενος», Δ', 5), αλλοιούται τόσον με την βοήθειαν της χάριτος του Πνεύματος («πιανθείσα τω Πνεύματι», Έκδ. ΙV, 14), ώστε να λέγη ο Δαμασκηνός: «τοσούτον την παρθενίαν ποθήσασα, ως υπ' αυτής οιά τινος καθαρωτάτου ποιωθήναι πυρός» (Γ', 2), καθίσταται «πυρός θείου κατοικητήριον» και «Πνεύματος Αγίου ιερώτατον άγαλμα» (Δ', 5).

Αι αρεταί της και η χάρις του Πνεύματος («τα του Αγίου Πνεύματος χαρισμάτων κύματα», Α', 9) εκόσμησαν την Παρθένον («η των αρετών περιβεβλημένη ευπρέπειαν και κεκοσμημένη τη του Πνεύματος χάριτι», Α', 9), ώστε να είναι αυτή

«το κάλλος της ανθρωπίνης φύσεως» (Α΄,7), «εφ’ ὃ ο δημιουργήσας ευφράνθη Θεός» (Α΄, 9).

Και δια τούτο ως «αξιόθεος» (Α΄, 7) εκλέγεται ακριβώς «εις νύμφην Θεού και μητέρα» (Α΄, 7). Ο Δαμασκηνός περιγράφει λεπτομερώς το ήθος και τας αρετάς της Παναγίας, όπως θα το ιδή ο αναγνώστης (Α΄, 9, 11), και γενικώς όλην την «ανεπίστροφον» ανάτασιν, αφοσίωσιν και αγάπην της Παρθένου προς τον Θεόν, αλλά και την αγάπην του Θεού προς την αγίαν Παρθένον («έως προς την ποθούσαν τον ποθούμενον είλκυσεν», «θυγάτριον θεοπόθητον», Α΄,9,7).

Εις δε την «Έκδοσιν Ορθ. Πίστεως» συνοψίζει ως εξής τα περί της αγιότητος της Παναγίας: «Είτα εν τω οίκω Θεού φυτευθείσά τε και πιανθείσα τω Πνεύματι, ωσει ελαία κατάκαρπος, πάσης αρετής καταγώγιον γέγονε, πάσης βιωτικής και σαρκικής επιθυμίας τον νουν αποστήσασα και ούτω παρθένον την ψυχήν συντηρήσασα συν τω σώματι, ως έπρεπε την Θεόν εγκόλπιον υποδέχεσθαι μέλλουσιν• άγιος γαρ ων, εν αγίοις αναπαύεται• ούτω τοίνυν αγιωσύνην μετέρχεται και ναός άγιος και θαυμαστός του υψίστου Θεού αναδείκνυται άξιος» (Έκδ. IV,14). Αυτή λοιπόν είναι η αγιότης της Παναγίας προ του Ευαγγελισμού.

6. Αλλ’όση και αν ήτο η δόξα των αρετών και της χάριτος της Παναγίας Παρθένου, η αποκορύφωσις της δόξης της, η «αρχή και μεσότης και τέλος» των υπέρ νουν αγαθών της (Β΄,12) είναι αναμφιβόλως ο Ευαγγελισμός και η Γέννησις του Χριστού, ή όπως λέγει ο Δαμασκηνός: «η άσπορος σύλληψις» (δια Πνεύματος Αγίου, του σαρκουμένου Λόγου του Πατρός, Α΄, 3) η θεία ενοίκησις (της του Υιού του Θεού Υποστάσεως Α΄, 6), και ο τόκος ο άφθορος (του Εμμανουήλ, Θεού παιδίου, του Θεανθρώπου Ιησού, Α΄, 4)» (Β,12). Διότι «η δόξα της Θεοτόκου έσωθεν, ο της κοιλίας καρπός» (Α΄, 9), ο Χριστός.

Πράγματι, μετά το τέλος της παραμονής της εις τον ναόν και μετά την παράδοσίν της από τους ιερείς εις τον δίκαιον και σώφρονα Ιωσήφ, τον φύλακα της παρθενίας της (Β΄,7• Έκδ. IV, 14), «ότε ήλθε το πλήρωμα του χρόνου» η Παναγία Παρθένος δέχεται δια του Αρχαγγέλου τον Ευαγγελισμόν της Αγίας Τριάδος, «η ελειτούργησε» (Δ΄,5• Β΄,8), και αξιούται της ακατανοήτου και φιλανθρώπου συγκαταβάσεως και ενοικήσεως και σαρκώσεως του Θεού Λόγου, τον οποίον αυτή συνήνητησε και απεδέχθη με άπειρον υπακοήν και ταπείνωσιν (Έκδ. III, 2• Β΄. 8• Γ΄, 3• Λουκ. 1, 38, 48)68, επανορθώσουςα την παρακοήν της προμήτορος Εύας (Α΄,7) και αναδεικνυομένη αληθώς Θεοτόκος.

Όλον όμως το μυστήριον της Παναγίας Θεοτόκου, όπως μας edίδαξαν και μας παρέδωσαν οι Απόστολοι και οι Πατέρες, συνοψίζεται εις το «μυστήριον του Χριστού» και δια τούτου εξηγείται. Εις την ερώτησιν των Ιουδαίων: «Τι μοι

προσφέρεις, ότι ηδύνατο γυνή γεννήσαι Θεόν;» ο άγιος Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως απαντά: «Ου λέγω σοι ότι ηδύνατο γυνή Θεόν γεννήσαι, αλλ' ότι ηδύνατο Θεός σαρκωθείς γεννηθήναι υπό γυναικός• πάντα γαρ αυτώ δυνατά»69.

Και το επαναλαμβάνει ο άγιος Δαμασκηνός λέγων: «Θεού βουλομένου ταύτα γεγένηται• επεί Θεού θέλοντος, δυνατά μεν άπαντα, αμήχανα δε μη θέλοντος» (Γ', 7). Η παντοδυναμία αυτή του Θεού συμπίπτει, κατά τον Δαμασκηνόν, με την άπειρον συγκατάβασίν Του70.

Διότι μόνον ως συγκατάβασιν ημπορούμεν να εννοήσωμεν το πως ο Θεός Λόγος «καταβάς αμεταβάτως.. επί της γης ώφθη (Α',3) και προς την υψοποιόν καταβέβηκε κένωσιν• πως ο Υπερούσιος εκ γυναικείας νηδύος υπερουσίως ουσίωται• πως ο Θεός τε έστιν και άνθρωπος γέγονεν... και ούτε της οσίας εκβέβηκε της Θεότητος και παραπλησίως ημίν κεκοινώνηκε σαρκός τε και αίματος• πως ο τα πάντα πληρών και ων υπέρ άπαντα στενόν χωρίον κατώκησεν• πως το υλικόν και χορτώδες σώμα της αιιδίμου ταύτης (της Παναγίας) το καταναλίσκον πυρ εδέξατο της Θεότητος... και ανάλλωτον εχρημάτισε (Γ', 7)• πως η προ τόκου παρθένος και εν τω τίκτειν παρθένος και μετά τόκον παρθένος αιειπάρθενος» (Α', 5) – όλα αυτά, δεν δύνανται να εξηγηθούν ανθρωπίνως και, κατά την έκφρασιν του Βασιλείου Σελευκείας, «γέγονε μυστήριον, όπερ μέχρι της σήμερον μένει μυστήριον, και ουδέποτε παύσεται του είναι μυστήριον»71.

Όλα αυτά έγιναν «ως Αυτός (ο Θεός) μόνος οίδε», και «ούτε οφείλει άνθρωπος φυσιολογείν το ανεξιχνίαστον και ανεξερεύνητον πράγμα»72. 7. Από το ακατάληπτον τούτο μυστήριον της σαρκώσεως του Θεού Λόγου η Παναγία ονομάζεται και είναι «δικαίως και αληθώς» Θεοτόκος: «Το παιδίον Θεός και πως ου Θεοτόκος η τεκούσα;» (Α', 4). Η Παρθένος Μαρία είναι όντως Θεοτόκος, διότι «ουκ άνθρωπον ψιλόν εγέννησεν, αλλά Θεόν αληθινόν• ου γυμνόν, αλλά σεσαρκωμένον» (Έκδ. ΙΙΙ, 12• Β', 3-4)• «ουκ άνθρωπον αποθεωθέντα, αλλά Θεόν ενανθρωπήσαντα» (Έκδ. ΙΙΙ, 2).

Δεν εγέννησε δηλαδή η Θεομήτωρ ένα απλώς θεοφόρον ή θεωθέντα άνθρωπον, αλλ' αυτόν τούτον τον Θεόν Λόγον, τον Μονογενή Υιόν του Θεού, ο οποίος «ευδοκία του Πατρός, ουκ εκ συναφείας φυσικής, αλλ' εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου υπερφυώς σαρξ ατρέπτως εγένετο... (Α', 3), αυτής της Θεομήτορος υπερφυώς χορηγούσης το πλασθήναι τω Πλάστη και το ανθρωπισθήναι τω Θεώ και Ποιητή του παντός, θεούντι το πρόσλημμα, σωζούσης της ενώσεως τα ενωθέντα τοιαύτα οία και ήνωται» (Έκδ. ΙΙΙ, 12).

Οι τελευταίοι λόγοι του Δαμασκηνού σημαίνουν ότι η Θεία Υπόστασις του Λόγου,

ομοούσιος τω Πατρί κατά την Θεότητα, προσλαμβάνει εν τη μήτρα της Παναγίας την ανθρωπότητα, την πλήρη ανθρωπίνην φύσιν, και γίνεται ο Χριστός ομοούσιος τη Μητρί και ημίν, ενώνων στενώτατα τας δύο αυτάς φύσεις, την θείαν και την ανθρωπίνην, εν τη μια Υποστάσει Του, χωρίς να μεταβληθούν ή συγχυσθούν αι φύσεις αυταί ή να απολεσθούν τα ουσιαστικά των ιδιώματα (Β΄, 1• Έκδ. ΙΙΙ, 3, 6)73.

Η δε ανθρωπίνη φύσις υψώνεται δια της υποστατικής αυτής ενώσεως εις την θέωσιν.

Δια τούτο λέγεται ακόμη Θεοτόκος η Παναγία «ου μόνον δια την φύσιν του Λόγου, αλλά και δια την θέωσιν του ανθρώπου» (Έκδ. ΙΙΙ, 12)74. Διότι εν τη κοιλία της η ανθρωπίνη φύσις, δια της καθ' υπόστασιν ενώσεως με την Θεότητα του Θεού Λόγου, έλαβε «θέωσιν και λόγωσιν και υπερύψωσιν» και «τεθεώσθαι λέγεται και θεός γενέσθαι και ομόθεος τω Λόγω» (Έκδ. ΙV, 18• ΄, 2).

Η Παναγία είναι επίσης και Χριστοτόκος, «Χριστόν γαρ εγέννησε»75, (και θα ηδύνατο να ονομάζεται «Χριστοτόκος και Κυριοτόκος και Σωτηριοτόκος και Θεοτόκος»)76, αλλ' «επειδή επ' αναιρέσει της «Θεοτόκος» φωνής ο θεήλατος αιρετικός Νεστόριος ταύτη κατεχρήσατο, ου Χριστοτόκον, αλλ' εκ του κρείττονος αυτήν Θεοτόκον κατονομάζομεν. Χριστοτόκοι γαρ και άλλαι των προφητών και βασιλέων μητέρες, μόνη δε Θεοτόκος η αγία Θεοτόκος Μαρία»77.

Ο δε Λεόντιος ο Βυζάντιος επισφραγίζει αυτήν την Πατερικήν Παράδοσιν όταν λέγη: «Μόνον ιδικώτατον και κυριώτατον και σημαντικώτατόν εστι τη αγία αχράντω και αιδόξω Παρθένω όνομα το Θεοτόκος»78. 8. Εκ του μυστηρίου της θείας Σαρκώσεως γνωρίζομεν επίσης δια του αγίου Δαμασκηνού ότι η Παναγία Θεοτόκος, όπως προ του τόκου, έτσι και εν τω τόκω και μετά τον τόκον ήτο και παρέμεινε διαπαντός παρθένος «νω και ψυχή και σώματι αιειπαρθενεύουσα» (Α΄ 5).

Η αιειπαρθενία της Παναγίας σημαίνει ότι αυτή, όπως εις την εκ Πνεύματος Αγίου άσπορον σύλληψιν του Υιού του Θεού ήτο «απείρανδρος» (Α΄, 6) και «απειρόγαμος» (Β΄, 14), έτσι και εις την γέννησιν ο «τεχθείς την αυτής παρθενίαν εφύλαξε άτρωτον, μόνος διελθών δι' αυτής και κεκλεισμένην τηρήσας αυτήν (Έκδ. ΙV, 14)... και διανοίγει μήτραν τα κλείθρα της παρθενίας μη λυμηνάμενος» (Β΄, 9).

Κάθε άλλη παρθένος φυσικά «τω τόκω την παρθενίαν λυμάνεται», η Παρθενομήτωρ όμως και Θεοτόκος Μαρία «και προ τόκου και τίκτουσα μένει παρθένος, και μετά γέννησιν» (Γ΄, 2).

Διότι η εξ αυτής γέννησις του Θεανθρώπου Χριστού ήτο ταυτοχρόνως «δι' ημάς, καθ' ημάς και υπέρ ημάς», δηλ. και σωτήριος, και φυσική και υπέρ φύσιν: «Δι' ημάς, ότι δια την ημετέραν σωτηρίαν• καθ' ημάς, ότι γέγονεν άνθρωπος εκ

γυναικός και χρόνω κυήσεως• υπέρ ημάς, ότι ουκ εκ σποράς, ἀλλ' ἐξ Ἁγίου Πνεύματος και της Ἁγίας Παρθένου (=απειρογάμως), υπέρ νόμων κυήσεως» (Ἐκδ. ΙΙΙ, 7) και «ωδίνων άνευ (=ανωδύνως)» (Γ',13)79.

Την δυνατότητα της τοιαύτης γεννήσεως ἔδωσε εις την Παναγίαν Παρθένον το Ἅγιον Πνεῦμα, το «καθαίρον αυτήν και δύναμην δεκτικήν της του Λόγου Θεότητος παρέχον, ἅμα δε και γεννητικήν» (Ἐκδ. ΙΙΙ, 2), ἀλλά και ο ἴδιος ο Μονογενής Υἱός της, ο «τας της φύσεως ημών γονάς ελευθερώσας και Παρθενικήν αγιάσας μήτραν τω τόκῳ» Του80. Η Παναγία Θεοτόκος, συνεχίζει ο ἅγιος Δαμασκηνός, «μένει και μετά τόκον παρθένος», εἶναι Αειπάρθενος, «ουδαμῶς ανδρί μέχρι θανάτου προσομιλήσασα» (Ἐκδ. ΙV, 14). Τα ἔτη της επιγείου ζωῆς του Υἱοῦ της ἔζησε μαζί Του, και κατά την ὥραν του σταυρικοῦ θανάτου Του «τας ωδίνας, ας διέφυγε τίκτουσα, ταύτας εν τῷ του πάθους καιρῷ υπέμεινε, υπό της μητρικῆς συμπαθείας των σπλάγχνων τον σπαραγμόν ανατλάσας» (Ἐκδ. ΙV, 14• Γ', 14)81, και μετά την Ανάστασιν «Θεόν τον σαρκί θανόντα κηρύττουσα» (αυτ.).

Μετά δε την Ανάληψιν του Υἱοῦ της η Παναγία Θεομήτωρ ἔζησε μέχρι της Κοιμήσεώς της και Μεταστάσεως «εν τη θείᾳ και περιωνύμῳ πόλει Δαβίδ, Σιών»: «αὕτη η μήτηρ των ἀνά πάσαν την οικουμένην Εκκλησιῶν, της του Θεοῦ Μητρός ενδιαίτημα πέφηνε» (Γ', 4). 9. Την πανένδοξον Κοίμησιν και θαυμαστήν Μετάστασιν της Μητρός του Κυρίου ομολογεῖ και κηρύττει ο ἅγιος Δαμασκηνός κατά την «αρχαίαν και ἀληθεστάτην παράδοσιν» της Εκκλησίας των Ἱεροσολύμων (Γ',4,18), και περιγράφει λεπτομερῶς τα θαυμαστά γεγονότα κατά την ἡμέραν της Κοιμήσεως, ὅπως θα το ἴδῃ ο ἀναγνώστης (κυρίως εις την Γ' Ομιλίαν), δια τούτο και δεν θα ἀναφερθῶμεν ἐδῶ εις ὅλα αὐτά.

Ἀς ἴδωμεν μόνον το θέμα του θανάτου της Παναγίας, της ταφῆς του σώματός της και της μεταστάσεώς της εις τους ουρανοῦς.

Γεγονός εἶναι, κατά τον Δαμασκηνόν, ὅτι η Παναγία ἀπέθανε θάνατον ἀνθρώπινον. Ἀν και εἶναι «πηγή της Ζωῆς», «προς την ζωὴν δια μέσου του θανάτου μετάγεται», και ἐνῶ «εν τῷ τόκῳ τους ὅρους υπερβάσα της φύσεως, νυν υποκύπτει τοις ταύτης θεσμοῖς και θανάτῳ το ἀκήρατον καθυποβάλλεται σώμα» (Β', 10). Και ἐπίσης «ὡς θυγάτηρ του πάλαι Ἀδάμ τας πατρικὰς ευθύνας υπέρχεται (Γ',2) και «φυσικῶς» η ἁγία της ψυχῆ «του ἀκηράτου χωρίζεται σώματος, και το σώμα τη νομίμῳ ταφῇ παραδίδεται» (Β',10). Η «ταφή» αὐτῆ του σώματος γίνεται ἵνα «το εκ γῆς συντεθέν παλινοστήσῃ προς γην», δια να ἀποβάλλῃ ἐκεῖ «το θνητόν» (Β',10• Δ',3) και να ἐνδυθῇ «το ἀφθαρτον», το πνευματικόν και φωτεινόν σώμα «της ἀφθαρσίας» (αυτ., πρβλ. Ἐκδ. ΙV, 27).

Και ὁμως, μολονότι αὐτά γράφει ο ἅγιος Δαμασκηνός περί του φυσικοῦ θανάτου

της Μητρός του Κυρίου, ομολογεί ταυτοχρόνως, μαζί με τον άγιον Ανδρέαν της Κρήτης,⁸² ότι ο θάνατός της ήτο «υπέρ ημάς».

Η «απειροδύναμος αγαθότης της θεαρχικής ασθενείας» (Γ΄, 18)⁸³ του Υιού της «εκαινοτόμησε τας φύσεις»⁸⁴ και τα πάντα όντως «εποίησε καινά». Η «ασθένειά» Του αυτή ήτο η σωτήριος και υψοποιός κένωσις, η συγκαταβατική σάρκωσις και ταπείνωσις, το σωτήριο πάθος και ο ζωοποιός θάνατός Του δι ημάς, αλλά και υπέρ ημάς. Χάρις δε ακριβώς εις αυτήν την «θεαρχικήν ασθένειάν» Του μετά την Ανάστασίν Του, δια της οποίας κατήργησε το κράτος του θανάτου, η ανθρωπίνη φύσις ενεδύθη την αθανασίαν.

«Τεθέωμαι ο άνθρωπος, γράφει ο Δαμασκηνός, ο θνητός ηθανάτισμαι... την φθοράν απηφμιάσμαι και αφθαρσίαν περίκειμαι τη περιβολή της Θεότητος» (Γ΄,2). Και απόδειξις τούτου είναι οι Άγιοι, τα ζώντα μέλη του αεί ζώντος Χριστού και η «Ζωαρχική Μήτηρ» Του (Β΄, 5).

Πώς λοιπόν δύνανται να ονομάζονται αυτοί «νεκροί», αφού η Κεφαλή τους και η Απαρχή, ο Χριστός, είναι ζων και ζωοποιός; Ο θάνατός τους πλέον, λέγει ο Δαμασκηνός, δεν είναι θάνατος, αλλ΄ «η καλλίστη εκδημία, η την προς Θεόν ενδημίαν χαρίζεται» (Β΄,10). Και εάν τούτο «πάσι τοις θεοφόροις θεράπουσι προς Θεού κεχάρισται• κεχάρισται γαρ και πιστεύομεν» (αυτ.), πως όχι μάλλον εις την Μητέρα του Θεού⁸⁵;

Τόσον ο θάνατος της «Ζωαρχικής Μητρός» του Κυρίου υπερβαίνει την έννοιαν του «θανάτου», ώστε δεν ονομάζεται καν «θάνατος», αλλά «κοίμησις» και «θεία μετάστασις» και «εκδημία ή ενδημία προς τον Κύριον» (Β΄,10• Δ΄,1). Και εάν ακόμη λεχθή «θάνατος», όμως είναι «θάνατος ζωηφόρος» (Γ΄,2) και «αρχή δευτέρας υπάρξεως» (Δ΄,4), της αιωνίου.

Το ότι ο Θεός άφησε ακόμη να «μετάγωνται» δια του θανάτου εις αυτήν την αιωνίαν ζωήν οι Άγιοί Του και η ίδια η Μήτηρ Του, τούτο είναι κατά τα κρίματα και «θεσμοθετήματά» Του («και είκει τω του οικείου τόκου θεσμοθετήματι» – Γ΄,2), αλλ΄ ο θάνατος πλέον δεν έχει επάνω εις την Παναγίαν ούτε μέσα της καμμίαν εξουσίαν: «Σήμερον ο της ζωής θησαυρός, η της χάριτος άβυσσος, θανάτω ζωηφόρω καλύπτεται και τούτω αδειμάντως πρόσεισιν ή τον τούτου καταλύτην κυήσασα, ει και θάνατον προσαγορεύσαι χρεών την ταύτης πανίερον και ζωτικήν μεταβίωσιν. Η γαρ τοις πάσι την όντως ζωήν αναβλύσασα, πως θανάτω γένοιτ΄ αν υποχείριος;» (Γ΄,2).

Την Μητέρα της αυθυποστάτου Ζωής, την «της ενεργείας πλησθείσαν του Πνεύματος... και την Πατρικήν ευδοκίαν εγκυμονήσασαν, την του Θεού Λόγου

πάντα πληρούσαν υπόστασιν... και όλην Θεώ ενωθείσαν, πως καταπίη ο θάνατος; πως ο άδης εισδέξεται; πως διαφθορά του ζωοδόχου κατατολμήσειε σώματος; Αλλότρια ταύτα και πάντη ξένα της θεοφόρου ψυχής τε και σώματος. Ταύτη και προσβλέπων ο θάνατος δέδοικε• τω γαρ αυτής Υιώ προσβαλών έμαθεν αφ'ων έπαθε και πείραν λαβών σεσωφρόνισται» (Γ',3)86.

Η «αντιομία» αυτή του «ζωηφόρου θανάτου» της Παναγίας δεν πρέπει να παρακάμπτεται με ανθρωπίνους συλλογισμούς ή ευσεβιστικές δοξασίας, όπως είναι τα νέα «δόγματα» των Δυτικών περί «Immaculata Conceptio» και «Assumptio» (άνευ θανάτου), αλλά να κρατήται η πίστις των Πατέρων και η Παράδοσις της Εκκλησίας του Χριστού. Η Παναγία Θεοτόκος δεν έχει ανάγκην από ψευδή δόξαν.

Ο «μακαρισμός» της και η «δόξα» της, κατά τον άγιον Δαμασκηνόν, είναι «η άσπορος σύλληψις, η θεία ενοίκησις, ο τόκος ο άφθορος» του Δευτέρου Προσώπου της Αγίας Τριάδος.

Με αυτό δεν συγκρίνεται καμμία άλλη δόξα ή αρετή ή χάρις ή ενέργεια, είτε ανθρωπίνη είτε θεία: «Αύτη γαρ ουκ ενεργείας Θεού υπήρξε δοχείον, αλλ' ουσιωδώς της του Υιού και Θεού υποστάσεως» (Α',6).

Δια τούτο και ο θάνατός της δεν είναι κάτι το άδοξον δι'αυτήν, διότι τον δρόμον αυτόν του θανάτου ήδη έχει περάσει ο Υιός της (Δ', 1) και ως Θεός και Σωτήρ «τω θανάτω τον θάνατον κατέλυσε» και «πρόδρομος υπέρ ημών σωματικώς εισελήλυθεν εις το ενδότερον του καταπετάσματος», εις τα υπερουράνια «Άγια των Αγίων» (Γ', 12• Εβρ. 12, 9• 10, 20).

Δια τούτο Αυτός ο ίδιος, ο Υιός της και Σωτήρ, κατά την ώραν της Κοιμήσεως της Μητρός Του, έρχεται «προς την οικείαν λοχεύτριαν» (Γ', 10) και «δεσποτικάίς παλάμαις τη Παναγία ταύτη και θειοτάτη οία Μητρί λειτουργών, την ιεράν ψυχήν υποδέχεται» (Β',5), και συνοδευόμενος υπό όλων των Αγγέλων και των Αγίων την αναφέρει όχι απλώς εις τον ουρανόν, αλλ' «έως αυτού του βασιλικού θρόνου» Του (Β',11), εις τα επουράνια «Άγια των Αγίων» (Γ',12).

Εις δε την «οσίαν ταφήν» (Β', 12) του «ζωαρχικού και θεοδόχου σώματος» (Δ', 4) της Θεοτόκου, ο ίδιος, ως «ο νέος Σολομών ο ειρηνάρχης», όλα τα υπερκόσμια τάγματα των Αγγέλων και των Αγίων και τους Αποστόλους της Καινής Διαθήκης Του «συν παντί τω εν Ιερουσαλήμ των αγίων λαώ Του ηκκλησίασε» (Γ',12) και ούτω το πανάγιον και θεοδόχον σώμα «τω πανευκλεεί και υπερφυεί επιτίθεται μνήματι• καντεύθεν τριταίον (μετά τρεις ημέρας)» και άφθαρτον (Β', 10) «προς ουρανίους δόμους μετεωρίζεται, προς τον Μονογενή και ηγαπημένον Υιόν της και

Θεόν (Γ΄,14• Δ΄,2,4).

10. Θα ήτο δυνατόν να λεχθούν εδώ και πολλά άλλα από την θεολογίαν του αγίου Δαμασκηνού, τα οποία όμως δεν αναφέρομεν, διότι, όπως είπομεν εις την αρχήν της Εισαγωγής, ο πλούτος της θεοπαραδότου Ορθοδόξου Θεολογίας των Πατέρων είναι ανεξάντλητος.

Ούτω θα έπρεπε να λεχθούν, μερικά έστω, δια την θέσιν της Παναγίας εις την ουράνιον «Εκκλησίαν των πρωτοτόκων» (Δ΄, 2) και την μεσιτείαν της δια την επίγειον Εκκλησίαν (Γ΄,8,16) και γενικώς δια την θέσιν της εις όλην την Εκκλησίαν, που είναι το Σώμα του Υιού της, από τον οποίον είναι πάντοτε αχώριστος («ουδέν γαρ μέσον Μητρός και Υιού», Δ΄,5), ως και επίσης δι΄ αυτήν ως «ευεργέτιδα πάσης της φύσεως» και κτίσεως (Β΄,2• Α΄,1• Γ΄,11,16), και την υπό πάσης κτίσεως προσκύνησιν αυτής ως «Βασιλίδος και Κυρίας και Δεσποίνης και Θεομήτορος και αληθούς Θεοτόκου» (Β΄, 12• Γ΄, 14).

Και πόσα θα ηδύναντο να λεχθούν ακόμη περί της Παναγίας από την λατρείαν της Εκκλησίας μας, εις την οποίαν τόσοι και τόσοι ύμνοι της είναι του Δαμασκηνού⁸⁷! Και πόσα ακόμη από την ζωήν της Εκκλησίας και την αιωνίαν και καθημερινήν πείραν της! Αληθώς, η τιμή και ο μακαρισμός και η δόξα και η χάρις της Παναγίας Θεοτόκου εις την Ορθόδοξον Εκκλησίαν δεν τελειώνουν ποτέ.

Διότι «η εις αυτήν τιμή, εις τον εξ αυτής σαρκωθέντα Υιόν ανάγεται» (Έκδ. IV, 16• Β΄, 14). Και όχι μόνον η τιμή, αλλά και πάντα τα άλλα, και προπαντός η ορθή πίστις και προσκύνησις. Διότι το τελικόν περί Παναγίας Θεοτόκου μυστήριον είναι το «Μυστήριον του Χριστού», «το πάντων καινών καινότατον, το μόνον καινόν υπό τον ήλιον» (Έκδ. III, 1• Α΄, 2• Β΄, 9).

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Οίκος εις την εορτήν της Κοιμήσεως της Θεοτόκου.
2. Πρβλ. PG 94, 1485: «Των Αγίων Πατέρων το στόμα, Θεού κεχρημάτικε στόμα».
3. PG 94, 780.
4. Θεοτοκίον αναστάσιμον, ήχος β΄, ποίημα μάλλον του Δαμασκηνού.
5. Πρβλ. Εφ. 5, 19 και Ομιλ. Β΄, 14• Γ΄, 7. Περί της ορθοδόξου εννοίας τελετής και εορτής βλ. σχόλιον 34 της Δ΄ Ομιλίας.
6. Πρβλ. PG 96, 649 Α.

7. Της «των τελουμένων τελεταρχίας» και αρχηγού «τελετής», της των πάντων τελειώσεως και θεώσεως, κατά τους αγίους Διονύσιον, Μάξιμον και Δαμασκηνόν (PG 3, 589 C• 4, 193 A και 94, 844 D-5A).

8. Ακάθιστος Ὑμνος, οἶκος Α΄.

9. Βλ. το Δοξαστικόν εις τους Αίνους των Χριστουγέννων.

10. Ο Βίος ούτος εξεδόθη το 1912: Biographie de Saint Jean Damascène. Texte original arabe. Publié pour la première fois par le P. Constantine Bacha, Harissa (Liban) 1912. Αρχαιωτάτη γεωργιανική μετάφρασις (ια΄ – ιβ΄ αιών), η οποία έγινε από την ελληνικήν μετάφρασιν του Μητροπολίτου Αδάνων Σαμουήλ (μεταξύ 1086-1100), εν M.C. Kekelidze, Cruzinskaja versia arabskago Zitia Sv. J. Damaskina, «Hristiansij Vostok» (S. Peterburg), τ. III (914), σ. 119-174. Επίσης ρωσική μετάφρασις A. Vasiliev, εν Polnoe Sobranie Tvorenij S.J. Damaskina, τ. I (S. Peterburg 1913), σ. 1-22.

11. Εξεδόθη εν PG 94, 429 – 489.

12. Εκδοθείς υπό του Παπαδοπούλου – Κεραμέως εν «Ανάλεκτα Ιεροσολυμιτικής Σταχυολογίας», 1897, τ. IV, 330 – 350. Υπάρχουν και άλλοι Βίοι του Δαμασκηνού, όπως ο ανώνυμος βίος, έκδ. II, Π.-Κεραμέως, αυτόθι, σ. 271-302, και ο σύντομος βίος εν χειρογράφω Μαρκιανώ του ΙΒ΄ αιώνας, έκδ. M. Gordillo, Damascenica, «Orientalia Christiana», VIII (1926), σ. 45-65. Σπουδαία βιογραφικά στοιχεία υπάρχουν εις τας πράξεις της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου (Mansi 13, 356-7), εις την Χρονογραφίαν του Θεοφάνους (PG 108, 841), εις τον Βίον του αγίου Στεφάνου του Νέου (PG 100, 1120) και εις τα αρχαία συναξάρια (PG 94, 501 – 4). Πρβλ. και Λόγος του Κωνσταντίνου Ακροπολίτου εις τον άγιον Δαμασκηνόν (PG 140, 812 εξ.).

13. Αργότερον έγγραφε ο άγιος Δαμασκηνός εγκωμιάζων τον άγιον Χρυσόστομον: «Συ... πάσης αρετής ιδέαν επί τω βαθυτάτω θεμελίω της ταπεινώσεως ωκοδόμησας, δι΄ ης μόνης και Θεός σώζειν ευδόκησε και άνθρωπος σώζεται. Ουδέν γάρ ταύτης ασφαλέστερον έρεισμα. Η δε ταπείνωσις ως εκ πίστεως παντί που δήλον» (PG 96, 764).

14. Βλ. Χρονογραφία Θεοφάνους, PG 108, 840 εξ. Επίσης G. Ostrogorski, Istorija Vizantije, Beograd 1959, σ. 170-2• A.L. Vasiliev, Ιστορία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, μετάφρ. Δ. Σαβράμη, Αθήναι 1954, σ. 321-365.

15. «Αλλ΄ ήγειρεν αύθις Ηλίαν το Πνεύμα το Άγιον, εμφιλοχωρούν εν δικαίων ψυχαίς. Κατά γενεάν και γενεάν προφήτας αντίστησι, ζηλωτάς έργων αγαθών,

αποστυγούντας μεν ό,τι φαύλον και άτοπον, εισκομιζομένου δε και αντεισάγοντας παν έννομόν τε και δίκαιον» (Λόγος του Δαμασκηνού εις τον άγιον Χρυσόστομον, PG 96, 776).

16. PG 94, 1233 εξ.

17. Το όλον περί του Δαμασκηνού κείμενον εις τας πράξεις της Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου έχει ως εξής: «Ιωάννης δε, ος παρ΄ αυτών υβριστικώς Μανσούρ προσηγόρευται, αφείς πάντα, Ματθαίον τον ευαγγελιστήν ζηλώσας, Χριστώ ηκολούθησε, μείζονα πλούτον ηγησάμενος των εν Αραβία θησαυρών τον ονειδισμόν του Χριστού, και είλετο μάλλον συγκακουχείσθαι τω λαώ του Θεού ή πρόσκαιρον έχειν αμαρτίας απόλαυσιν. Αυτός ουν σταυρόν εαυτού και του Χριστού αράμενος και ακολουθήσας αυτώ, υπέρ Χριστού και των Χριστού εξ ανατολής δια Χριστού εσάλπισε, μη φορητήν ηγούμενος την εν αλλοδαπή γεγонуύαν καινοφωνίαν και την κατά της του Θεού Εκκλησίας άθεσμον συσκευήν και λυσσώδη μανίαν• αλλά ταύτην θριαμβεύσας, πάντας παραινετικώς και νουθετικώς ησφαλίζετο, μη απαχθήναι μετά των εργαζομένων την ανομίαν, ζητών εν Εκκλησίαις την αρχαίαν θεσμοθεσίαν κρατείσθαι και την ειρηναίαν κατάστασιν...» (Mansi 13, 357).

18. Εις την Σερβικήν ιεράν Μονήν Χιλιανδαρίου, εις το Άγιον Όρος, φυλάσσεται σήμερον η θαυματουργός Εικών Παναγία η Τριχερούσα, την οποίαν έφερεν από την Λαύραν του Αγίου Σάββα του Ηγιασμένου ο Σέρβος Αρχιεπίσκοπος άγιος Σάββας ο Α΄ (+ 1235).

Κατά την αγιοριτικήν παράδοσιν πρόκειται περί της Εικόνας του αγίου Δαμασκηνού. Η παράδοσις αυτή ευρίσκεται εγγεγραμμένη εις πολλά χειρόγραφα του Αγίου Όρους, την αναφέρει δε λεπτομερώς, μολονότι αμφιβάλλει, και ο Ι. Φωκυλίδης: Ιερά Λαύρα αγίου Σάββα του Ηγιασμένου, Αλεξάνδρεια 1927, σ. 351-2.

19. Ο υιός και διάδοχος του Λέοντος Κωνσταντίνος ο Ε΄ ο Κοπρώνυμος εξ ίσου εικονομάχος, κατανοών δε πλήρως την σημασίαν της προσωπικότητος του Δαμασκηνού, εις την εικονομαχικήν ψευδοσύνοδόν του το 754 αναθεματίζει τον Δαμασκηνόν με τας εξής σκληράς εκφράσεις: «Μανσούρ τω κακωνύμω και σαρακηνόφρονι, ανάθεμα• τω εικονολάτρη και φαλσογράφω Μανσούρ, ανάθεμα• τω του Χριστού υβριστή και επιβούλω της βασιλείας Μανσούρ, ανάθεμα• τω της ασεβείας διδασκάλω και παρερμηνευτή της θείας Γραφής Μανσούρ, ανάθεμα» (Mansi 13, 356).

Αι εκφράσεις αυταί υπεμφαίνουν ότι ο Λέων ο Γ΄ είχεν αποπειραθή οπωσδήποτε να συκοφαντήσει εις τον Χαλίφην τον κύριον αντίπαλον της εικονομαχίας και υπέρμαχον των Εικόνων, εις τον οποίον δεν ημπορούσε να κάμη κανένα άλλο κακόν

διότι ευρίσκετο εκτός των συνόρων της αυτοκρατορίας. Τούτο υποστηρίζει και ο μεγάλος εκκλησιαστικός ιστορικός V.V. Bolotov, *Lekcii po istorii drevnej Cerkvi*, τ. IV, 521-3 (Petrograd 1918).

Ο χρονογράφος Θεοφάνης γράφει επίσης: «...ο πατήρ ημών Ιωάννης ο καλώς επικληθείς Χρυσορρόας δια την επανθούσαν αυτώ του Πνεύματος εν τε λόγω και βίω χρυσαυγή χάριν• ον Κωνσταντίνος ο δυσσεβής βασιλεύς ετησίω καθυπέβαλεν αναθέματι δια την υπερβάλλουσαν εν αυτώ ορθοδοξίαν και αντί του παππικού ονόματος αυτού Μανσούρ, ο ερμηνεύεται λελυτρωμένος, Μανζηρόν ιουδαϊκώ φρονήματι μετονομάσας τον νέον της Εκκλησίας διδάσκαλον» (PG 108, 841).

20. Βλ. PG 96, 576 και που περιέχουν τα έργα του Δαμασκηνού.

21. Δια τον οποίον γράφει ο Δαμασκηνός: «Τις γαρ οίδε του μακαριωτάτου Ιωάννου του Πατριάρχου νόημα εμού πλέον; Ουδείς• ος, ίνα ταληθές είπω, ουκ ανέπνευσε πνοήν πνευματικήν πώποτε, ην εμοί ως μαθητή ουκ ανέθετο... Μη δυσφημείτωσαν (οι αιρετικοί) τον ζηλωτήν και πυρ ορθοδοξίας πνεύσαντα, μόσχον φημί, τον αοίδιμον Ιωάννην, τον πάσης κενοφωνίας εξοριστήν και αναιρέτην, ως της θεολογίας τοις ιεροίς κεκοινωνηκότα Πατράσιν» (PG 95, 57).

22. Ο τάφος του ήτο παραπλεύρως του τάφου του κτήτορος της Λαύρας Αγίου Σάββα, τα δε άγια λείψανά του μετεφέρθησαν εις Κωνσταντινούπολιν επί Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282 - 1328).

23. Τοποθετείται ο θάνατός του συνήθως ή κατά το έτος 749/50 ή περίπου το 780. Πρβλ. S.Vailhé, *Date de la mort de St. J. Damascène*, «Echos d'Orient», IX (1906), 28-30• K. Δυοβουνιώτου, *Ιωάννης ο Δαμασκηνός*, Αθήναι 1903• J. Nasrallah, *St. Jean de Damas. Son époque, sa vie, son oeuvre*, Harissa 1950• Σωφρονίου Λεοντοπόλεως (Ευστρατιάδου), *Ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός και τα ποιητικά αυτού έργα*, «Νέα Σιών», 1931-33• Παν. Χρήστου, *Ιωάννης ο Δαμασκηνός*, εν «Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία», τ. VI, 1218 εξ.

24. Mansi 13, 400.

25. Προς τους διαβάλλοντας τας αγίας Εικόνας, 3, 41 (96, 1356).

26. Είναι πολύ χαρακτηριστική η ορθόδοξος περί Εκκλησίας αντίληψις του Δαμασκηνού, η οποία εδόθη εις την ομολογίαν του της πίστεως: «Και όμνυμι... υποτάσσεσθαι τη αγιωτάτη καθολική και αποστολική Εκκλησία της φιλοχρίστου ημών μητροπόλεως Δαμασκού» (Λίβελλος περί ορθού φρονήματος, 2, PG 94, 1432 C). Περί αυτής της αρχαιοτάτης παραδόσεως περί καθολικής Εκκλησίας πρβλ.το εξαιρετικόν βιβλίον του Ι. Ζηζιούλα: *Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θ. Ευχαριστία*

και τω Επισκόπῳ κατὰ τους τρεις πρώτους αιώνας, Αθήναι 1965, ιδίως σελ. 95-148.

27. Πρβλ. Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν, 6 (96 556). Εἰς τὸ Ἅγιον Σάββατον, 30 (96, 632). Πρὸς τοὺς διαβάλλοντας... Λόγ. 1 (96, 1284 Α). Κανόνες τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς τοὺς Αποστόλους Πέτρον καὶ Παύλον, 29 Ἰουνίου, ὠδή γ'.

28. Πρβλ. Μ. Αθανασίου: «Σκοπὸς οὗτος καὶ χαρακτήρ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ὡς πολλάκις εἵπομεν, διπλὴν εἶναι τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν ἐν αὐτῇ• ὅτι τε αἰεὶ Θεὸς ἦν καὶ Υἱὸς ἐστὶ Λόγος ὧν καὶ ἀπαύγασμα καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς• καὶ ὅτι ὕστερον δι' ἡμᾶς σὰρκα λαβὼν ἐκ Παρθένου τῆς Θεοτόκου Μαρίας ἄνθρωπος γέγονε» (Κατὰ Ἀρειανῶν Γ', 29, PG 26, 385).

29. Πρβλ. Ομιλ. Β', 4: «Εἰς Χριστὸς, εἰς Υἱὸς, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός, Θεὸς τε ὁμοῦ τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος, ὅλος Θεὸς καὶ ὅλος ἄνθρωπος, μία ὑπόστασις σύνθετος, ἐκ δύο φύσεων τελείων θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν δύο φύσεσιν τελείαις θεότητί τε καὶ ἀνθρωπότητι• οὐ γυμνὸς Θεὸς οὐδέ ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλ' εἰς Υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς σεσαρκωμένος, Θεὸς ὁμοῦ τε αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος». Πρβλ. καὶ τὸ δογματικὸν Θεοτοκίον, ποίημα Δαμασκηνοῦ, ἤχος πλ. δ': «Εἰς ἐστὶν Υἱὸς, διπλοῦν τὴν φύσιν, ἀλλ' οὐ τὴν ὑπόστασιν• διὸ καὶ τέλειον αὐτὸν Θεὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπον ἀληθῶς κηρύττοντες, ὁμολογοῦμεν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν».

30. Καὶ μάλιστα τοῦ υπερμάχου τῆς Παναγίας Θεοτόκου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, τοῦ ὁποίου βλ. Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν, I, 10 (PG 76, 57B): «Τεθεοποιήκαμεν δε οὐδένα πώποτε τῶν τελούντων ἐν κτίσμασι• κατειθίσμεθα δε Θεὸν εἰδέναι, τὸν ἓνα καὶ φύσει ἀληθῶς• ἴσμεν δε ἄνθρωπον οὐσαν καθ' ἡμᾶς τὴν μακαρίαν Παρθένον».

31. Τα ανωτέρω ετονίσθησαν ως αναγκαία ιδίως δια την εποχήν μας, εις την οποίαν αναφύονται πάλιν όλαι αι αρχαίαι αιρέσεις, μόνον υπό κάποιαν νέαν μορφήν. Ούτως οι Προτεστάνται ήδη από αιώνας έχουν αρνηθή την Παναγίαν και Αειπάρθενον Θεοτόκον, η δε Ρωμαϊκή Εκκλησία, καινοτομούσα, εδημιούργησε μίαν ανεξάρτητον και αυτόνομον «Μαριολογίαν» στηριζομένην επί νέων «δογμάτων», τα οποία παρήγαγε και συνεχώς παράγει ο «αλάθητος» πάπας εις την Ρώμην. Και η «Μαριολογία» αυτή παραμορφώνει το αληθινόν πρόσωπον της Παναγίας Θεοτόκου. Αλλά και οι πρώτοι και οι δεύτεροι έχουν αποκοπή από την αληθινήν ορθόδοξον καθολικήν πίστιν και παράδοσιν της Μιας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής του Χριστού Εκκλησίας, εις την οποίαν η Παναγία Μήτηρ του Χριστού, η Θεοτόκος, είναι το «σκήπτρον της Ορθοδοξίας» (Κύριλλος Αλεξ., Ομιλ. εις την Γ΄ Οικουμενικήν Σύνοδον, Mansi 4, 1253).

32. Η έκφρασις είναι του αγίου Φωτίου, Ομιλία Θ΄ εις το Γενέσιον της Θεοτόκου, 9 (έκδ. Β. Λαούρδα, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 96).

33. Εις το Άγιον Σάββατον, 1 (96, 601). Πρβλ. Ομιλ. Γ΄. 7.

34. Διότι, κατά τον Δαμασκηνόν, «της θείας προγνωστικής κελεύσεως έργον εστίν ο προορισμός» (Έκδ. II, 30) και ο Θεός «πάντα μεν προγινώσκει, ου πάντα δε προορίζει» (αυτόθι). Η πρόγνωσις δεν είναι αναγκαστική αλλά προθεωρητική, κατά την έκφρασιν των Πατέρων. «Ου θέλει ο Θεός μόνος είναι δίκαιος, αλλά πάντας ομοιούσθαι αυτώ κατά δύναμιν» (Έκδ. IV, 19).

35. Πρβλ. και Εις την ξηρανθείσαν συκήν, 3 (96, 581)• Εις το Άγιον Σάββατον, 24 (96, 624).

36. Βλ. αγίου Μαξίμου, Προς Θαλάσσιον, 54 (PG 90, 528) κ.ά.

37. Διότι κατά τους Πατέρας, «ταυτόν έστιν ειπείν απολέσαι το αυτεξούσιον» (=την ελευθερίαν) και απολέσαι τον άνθρωπον», Ν. Καβάσιλα, Βλ. Η Θεομήτωρ – Τρεις θεομητορικές ομιλίες του Καβάσιλα, έκδ. Π. Νέλλα (Αθήναι 1968), με ενδιαφέροντα σχόλια επί του ως άνω θέματος.

38. Βάσει του χωρίου Ρωμ. 11, 7, 5 ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος αναπτύσσει μίαν θαυμασίαν ερμηνείαν της ιστορίας του ανθρωπίνου γένους, η οποία αρχίζει από την «πλευράν» του πρώτου Αδάμ και συντελείται δια των «εκλογών» και τέλος της Παναγίας εις τον «άνδρα Θεάνθρωπον», τον Δεύτερον Αδάμ, ως Εκκλησία, η οποία είναι «αυτός ο Χριστός». (Λόγος Ηθικός, II, 2, S.C. 122, σ. 326-338).

39. Όπως ταπεινά το ομολόγησεν η ίδια η Παναγία: «...Και ηγαλλίασε το πνεύμά μου επί τω Θεώ τω Σωτήρί μου» (Λουκ. 1, 47). Εις ένα Στιχηρόν προεόρτιον των Χριστουγέννων ψάλλει η Εκκλησία μας: «...ότι ώφθη Κύριος εκ Παρθένου Μητρός, ον περ και κύψασα δουλικώς η Μήτηρ προσεκύνησε, και προσεφθέγγετο τω εν αγκάλαις αυτής• Πώς ενεσπάρης μοι ή πως μοι ενεφύης, ο Λυτρωτής μου και Θεός;» Επίσης, μεταξύ άλλων, ο Χρύσιππος, πρεσβύτερος Ιεροσολύμων (Ε΄αιών), γράφει περί της υπό του Χριστού σωτηρίας της Παναγίας «εκ του πτώματος, εν ω κατέστησε και αυτήν η της Εύας συγγένεια» (δηλ. εκ του προπατορικού αμαρτήματος). Λόγος εις την Αγίαν Μαρίαν την Θεοτόκον, 2, Ρ.Ο. XIX, 338.

40. Παρόμοιον θαύμα έκανε ο Θεός πολλάκις εις την Π. Διαθήκην: εις την Άνναν, μητέρα του προφήτου Σαμουήλ (Α΄ Βασιλ. 1, 19), εις την Ελισάβετ, μητέρα του αγίου Προδρόμου, τον οποίον ο Θεός, όπως και τον προφήτην Ιερεμίαν, ηγίασεν ήδη εις την κοιλίαν της μητρός του (Λουκ. 1, 15• Ιερεμ. 1, 5). Και οι τρεις όμως αυτοί Άγιοι της Π. Διαθήκης εγεννήθησαν υπό το προπατορικόν αμάρτημα.

41. Κατά τον άγιον Δαμασκηνόν «γάμου έκγονα πάντες βροτοί μετά τους του γένους αρχηγέτας» (Έκδ. IV, 24). Μόνον ο Χριστός εγεννήθη «ουκ εκ συναφείας φυσικής» (Α΄, 3), «ουκ εκ συναφείας ανδρός ή γεννήσεως ενηδόνου εν τη αχράντω μήτρα της Παρθένου συλληφθείς, αλλ΄ εκ Πνεύματος Αγίου» (Έκδ. III, 1). Επίσης κατά τον άγιον Μάξιμον: «Πάντες οι εξ Αδάμ γεννώμενοι εν ανομίαις συλλαμβάνονται (Ψαλ. 50, 7), υποπίπτοντες τη του προπάτορος καταδίκη... Αρχήν έσχε μετά την παράβασιν η των ανθρώπων φύσις της ιδίας γενέσεως την καθ΄ηδονήν εκ σποράς σύλληψιν και την κατά ρεύσιν γέννησιν, και τέλος τον κατ΄ οδύνην δια φθοράς θάνατον.

Ο δε Κύριος ταύτην ουκ έχων αρχήν της κατά σάρκας γεννήσεως, ούτε τω τέλει, τουτέστι τω θανάτω, υπήρχεν αλωτός» (PG 90, 788B, 1325B). Πρβλ. του αγίου Επιφανίου: «Ου μεν ετέρως γεγεννημένη (η Αγία Παρθένος) παρά την των ανθρώπων φύσιν, αλλά καθώς πάντες εκ σπέρματος ανδρός και μήτρας γυναικός (PG 42, 748). Πρβλ. και Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως, Λόγος εις τα Εισόδια ΠΓ 98, 1485).

42. Πρβλ. Ανδρέου Κρήτης: «Και γαρ ει χρη λέγειν ταληθή, και μέχρις αυτής ο φυσικός των ανθρώπων εχώρησεν θάνατος» (Εις την Κοίμησιν, Α΄, PG 97, 1052).

43. Πρβλ. Μ. Αθανασίου: «Αδελφή γαρ ημών η Μαρία, επεί και πάντες εκ του Αδάμ εσμέν» (PG 26, 1061B).

44. Πρβλ. και Κατά της αιρέσεως των Νεστοριανών, 43 (95, 221-4) και τον Κανόνα του Δαμασκηνού εις τον Ευαγγελισμόν, ωδή ζ΄ και η΄, όπως και πολλά άλλα

τροπάρια. Επίσης Γρηγορίου Θεολόγου (PG 36, 633: 37, 462), Κυρίλλου Ιεροσολύμων (PG 33, 976), Σωφρονίου Ιεροσολύμων (PG 87, 3245-8), Ανδρέου Κρήτης (PG 97, 817) κ.ά.

45. Και παρά ταύτα ο M. Jugie (S. Jean Damascène), *Orientalia Christiana Analecta*, 109 (1936), σ. 140 εξ.) και ο P. Voulet (Introduction εις την πρόσφατον επανέκδοσιν των Ομιλιών εν S.C. No 80, σ. 20) θέλουν να αποδώσουν την κακοδοξίαν ταύτην και εις τον Δαμασκηνόν. Πρβλ. τουναντίον τους ορθοδόξους μελετητάς: B. Αναγνωστοπούλου. Η περί της Θεοτόκου διδασκαλία Ι. Δαμασκηνού, εν «Ορθοδοξία» 31-32 (1956-7), και A. Lebedev, *Raznosti Cerkvej Vostocnoj i Zapadnoj v ucenii o Presv. Djevnje Marii Bogorodice*, Varsava 1881, και S. Bulgakov, *Kurina Neopalimaja*, Paris 1927, κεφ. 1-3.

46. Βούλλα «Ineffabilis Deus» του πάπα Πίου IX, 8 Δεκεμβρίου 1854.

47. Πρβλ. L. Lossky, *Le Dogme de l'Immaculée Conception*, «*Messenger de l'Exarchat du Patriarch Russe en Europe Occidentale*», 20 (1955), και Αρχιμ. Ιουστίνου Πορονίτς, *Dogmatika Pravoslavne Crkve*, II, 257-260 (Beograd 1935). Η ενότης της ανθρωπίνης φύσεως είναι μία βασική αλήθεια της Ορθοδόξου ανθρωπολογίας, ενώ έχει παραμεληθή εις την ρωμαιοκαθολικὴν θεολογίαν. Ορθῶς ο π. S. Bulgakov (*Kurina Neopalimaja*, σ. 23) παρατηρεῖ ὅτι εις την ρωμαιοκαθολικὴν θεολογίαν «απουσιάζει γενικῶς ἡ σαφὴς ανθρωπολογία», τούτο ὁμως, παρατηρούμεν, ἐγένετο λόγω της αποχωρίσεώς της και ανεξαρτητοποιήσεως ἀπὸ την Χριστολογία και ὄχι λόγω της ἐλλείψεως της «σοφιολογίας», ὅπως νομίζει ο π. Μπουλγκάκωφ.

48. Πρβλ. Λόγος 45, 9 (PG 36, 633-6). Πρβλ. και αγίου Μαξίμου, πρὸς Θαλάσσιον, 54 (PG 90, 520). Η «δευτέρα κοινωνία» αὕτη εἶναι ἡ καθ' ὑπόστασιν ἑνώσις του ἀνθρώπου με τον Θεόν εν τῷ Χριστῷ, ἡ ὁποία παραμένουσα αἰώνιος ἀποτελεῖ την πραγματοποιήσιν της προαιωνίου Μεγάλης Βουλῆς του Θεοῦ (Α', 8-9. Ἔκδ. IV, 4). Πρβλ. Εἰς την Μεταμόρφωσιν, 4 (96, 552).

49. Τούτο κατὰ τον Δαμασκηνόν ἐγένετο διότι «ἐδεῖ τον λυτρώσθαι μέλλοντα ἀναμάρτητον εἶναι και μὴ τῷ θανάτῳ δια της ἀμαρτίας υπεύθυνον, ἐτι δε νεκρωθῆναι και ἀνακαινισθῆναι την φύσιν» (Ἔκδ. III, 1).

50. Βλ. Πρὸς Θαλάσσιον 21 και 42 (PG 90, 312-316 και 405-8).

51. Ο Δαμασκηνός διακρίνει μεταξύ «φθοράς» και «διαφθοράς». «Φθορά» σημαίνει τα «ανθρώπινα ταῦτα πάθη• πείναν, δίψαν, κόπον, την των ἡλῶν διάτρησιν, θάνατον, ἥτοι χωρισμόν ψυχῆς ἐκ του σώματος, και τα τοιαῦτα. Κατὰ τούτο το σημανόμενον φθαρτόν του Κυρίου σώμα φαμέν• πάντα γὰρ ταῦτα ἐκουσίως

ανέλαβε». «Διαφθορά» δε σημαίνει «την τελείαν του σώματος εις τα εξ ων συνετέθη στοιχεία διάλυσιν και αφανισμόν. Ταύτης πείραν το του Κυρίου σώμα ουκ έσχευ» (Έκδ. ΙΙΙ, 28).

Εν συνεχεία ο Δαμασκηνός εξηγεί: «Άφθαρτον μεν ουν το του Κυρίου σώμα λέγειν, κατά τον παράφρονα Ιουλιανόν και Γαϊανόν (τους αιρετικούς «αφθαρτοδοκήτας»), κατά το πρώτον της φθοράς σημαινόμενον, προ της αναστάσεως, ασεβές• ει γαρ άφθαρτον ουχ ομοούσιον ημίν, αλλά και δοκήσει και ουκ αληθεία γέγονεν α γεγονέναι φησί το Ευαγγέλιον• την πείναν, την δίψαν, τους ηλους, την της πλευράς νύξιν, τον θάνατον. Ει δε δοκήσει γέγονε, φενακισμός και σκηνή το της οικονομίας μυστήριον, και δοκήσει και ουκ αληθεία γέγονεν άνθρωπος, και δοκήσει και ουκ αληθεία σεσώσμεθα... Μετά μέντοι την εκ νεκρών του Σωτήρος ανάστασιν και κατά το πρώτον σημαινόμενον άφθαρτον του του Κυρίου σώμα φαμέν» (αυτόθι).

Ο Λεόντιος ο Βυζάντιος, γράφων κατά των αφθαρτοδοκητών, οι οποίοι έλεγαν ότι κατά την σύλληψιν του Χριστού το σώμα της Παναγίας Θεοτόκου είχε «μεταστοιχειωθή» και η ίδια έγινε «άφθαρτος» εκ της επιφοιτήσεως του Αγίου Πνεύματος, λέγει: «Πλέον ή προσήκε την Παρθένον αποσεμνύνοντες, και την εντεύθεν αναφυομένην ατοπίαν ου προορώμενοι...

Η του Πνεύματος ενδημία ουχί την επιτηδειότητα του γεννάν την Παρθένον οφείλετο ή κεκώλυκεν. Τουναντίον μεν ουν επί την ασπόρως οικονομηθείσαν σύλληψιν υπερφυώς αυτήν προσηγάγετο. Κακείνο δε μοι σκοπεΐν έπεισιν, ως ει κατ' εκείνους η Παρθένος άφθαρτος τη επιφοιτήσει του Πνεύματος γέγονεν, εκείνη πάντως αν και ρίζα της του γένους ημών αφθαρσίας ετύγχανεν, αλλ' ουχ ο εξ αυτής προελθών θεΐος βλαστός» (PG 86, 1325Δ-28Α). -

Όλα αυτά έπρεπε να τα έχη υπ' όψιν της η Ρωμαϊκή Εκκλησία και να μη ανακηρύττη τοιαύτας καινοτομίας εις «δόγματα», τα οποία την απομακρύνουν ολονέν και περισσότερο από την θεΐαν Παράδοσιν της Αληθείας της Εκκλησίας του μόνου Σωτήρος Χριστού.

52. Αι εκφράσεις του Δαμασκηνού «οικονομίας λόγω», «οικονομία», «οικονομικώς» δεν αποκρύπτουν καμμίαν απολύτως απόχρωσιν «δοκητισμού». Τουναντίον αι εκφράσεις αυταί σημαίνουν την «ουσιωδώς» (Α', 6) την «αληθή» (Β', 10) σάρκωσιν) και γέννησιν του Λόγου του Θεού, αλλ' αναφέρονται εις την «Οικονομίαν» και όχι εις την «Θεολογίαν», δηλαδή σημαίνουν την «δευτέραν γέννησιν» του Υιού του Θεού, την γέννησίν Του κατά σάρκα: «δευτέραν δε καθομολογούμεν γέννησιν καθ' εκούσιον σάρκωσιν» (Γ', 15).

Δια τούτο η εκ μέρους του Δαμασκηνού ταυτοχρόνως παράθεσις εκφράσεων, όπως: «Την του οικείου Δεσπότη φύσει και αληθεί οικονομία χρηματίσασαν μητέρα» (Β',11), «οικονομικώς μητέρα εποιήσατο ο αληθεία σαρκωθείς, ου φενακίσας την ανθρωπήσιν» (Β', 10), «κατά φύσιν οικονομικώς» (Έκδ. IV, 18) κλπ., αποκλείει κάθε «δοκητισμόν». Βλ. και σημ. 18 της Α' Ομιλίας.

53. Πρβλ. και Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως: «Ει μη γαρ ενεδύσατο εμέ, ουκ έσωσεν εμέ, αλλ' εν τη γαστρί της Παρθένου ο αποφηνάμενος τον κατάδικον ενεδύσατο» (Εγκώμιον εις την Παναγίαν Θεοτόκον, Λόγ. Α', PG 65, 688-9). Πρβλ. και Θεοτόδου Αγκύρων (Ε' αιών), Εις την Αγίαν Μαρίαν την Θεοτόκον και εις την του Χριστού Γέννησιν, 13 (P.O. XIX, 333).

54. Πρβλ. Εις το Άγιον Σάββατον, 2 (96, 601 – 4).

55. Πρβλ. αγίου Μαξίμου, Προς Θαλάσσιον, 42 και 62 (PG 90, 405 – 8 και 652).

56. «Υπέρ ημών κατάρα γενόμενος, ουκ ων κατάρα, ευλογία δε μάλλον και αγιασμός, αλλά την ημών κατάραν αναδεχόμενος, υπέρ ημών σταυρούται και θνήσκει και θάπτεται». Εις το Άγιον Σάββατον, 20 (96, 617).

57. Πρβλ. Ομιλ. Δ', 1: Ο Υπερούσιος «εις την Παρθενικήν νηδύν καταβάς, συλληφθείς τε και σαρκωθείς και δια παθών εκουσίως οδεύσας προς θάνατον και μετά σώματος εκ γης την γένεσιν έχοντος και φθορά κτησάμενος το άφθαρτον»...

58. Δια τούτο και το νεώτατον «δόγμα» του Βατικανού περί ενσωμάτου αναλήψεως (Assumptio) της Παναγίας εις τον ουρανόν (Βούλλα «Munificentissimus Deus» του πάπα Πίου ΙΒ', 1 Νοεμβρίου 1950) αποσιωπά εντελώς το εάν πράγματι απέθανεν ή όχι η Παναγία (πρβλ. M. Jugie, La définition du Dogme de l'Assomption, Brève analyse et commentaire de la constitution Apostolique «Munificentissimus Deus». Extrait de l'Année Théologique, II, 1951, όπου αναφέρεται και ο όρος της Βούλλας: «Immaculatam Deiparam Virginem Mariam, expleto terrestris vitae cursu, fuisse corpore et anima ad coelestem gloriam assumptam», σελ. 5).

Διότι, ενώ η αρχαία πίστις και παράδοσις της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων και γενικώς της Ορθοδόξου Εκκλησίας είναι ότι ανελήφθη και το σώμα της Παναγίας εις τους ουρανούς, αφού όμως η Παναγία προηγουμένως απέθανε και το σώμα της ενεταφιάσθη εις την γην, η Βούλλα του πάπα αναγκάζεται να αποσιωπήση το θέμα του θανάτου, διότι την δεσμεύει το προηγούμενον «δόγμα» της «ασπίλου συλλήψεως».

59. Εκτός εάν θα θελήσουν και εδώ οι «σοφοί» και «αλάθητοι» του Βατικανού να

είπουν ότι και ο θάνατος της Παναγίας είναι «λυτρωτικός» και η Παναγία «Λυτρώτρια» ή «συλλυτρώτρια» (Corredemptrice), όπως ήδη λέγουν και γράφουν και προς αυτό κινούνται οι σύγχρονοι τάσεις της Ρωμαιοκαθολικής «Μαριολογίας», δηλαδή προς νέον «δόγμα» της αιρέσεώς των! (Πρβλ. Ι. Καλογήρου, Μαρία η αειπάρθενος Θεοτόκος κατά την Ορθόδοξον πίστιν, Θεσσαλονίκη 1957, σ. 110 εξ. και άρθρον του ιδίου «Μαρία» εν «Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία», τ. Η΄, 673-6).-

Όμως εις το σημείον αυτό ο άγιος Δαμασκηνός είναι κατηγορηματικός: «Ου θεάν ταύτην (την Παναγίαν), φημίζοντες, επεί και θάνατον αυτής καταγγέλομεν (Γ΄, 15).

Η φράσις «καταγγέλειν τον θάνατον» της Παναγίας αντιτάσσεται εδώ σαφώς εις την φράσιν «θεάν καταγγέλειν» αυτήν, επομένως και Λυτρώτριαν (διότι «ουκ άγγελος, ου πρέσβυς, αλλ΄ αυτός ο Κύριος ήξει και σώσει ημάς», Α΄, 4). Ενώ η αποστολική ευχαριστιακή φράσις «καταγγέλειν τον θάνατον του Κυρίου» (1 Κορ. 11, 26• Έκδ. IV, 13) είναι ακριβώς απόδειξις του θείου αξιώματος του Λυτρωτού Χριστού και της υπ΄ Αυτού αληθινής λυτρώσεως και σωτηρίας ημών.

60. Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλ. 37, Εις την Κοίμησιν (PG 151, 472).

61. Πρβλ. Εις το Άγιον Σάββατον 25 (96, 624) και Έκδ. IV, 14• Α΄, 6• Β΄, 3.

62. Ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος γράφει ότι οι απόγονοι του Αδάμ «θελήματι και ου βία» υποδουλώνονται εις τον τύραννον: «έδειξαν γαρ τούτο σαφώς οι προ του νόμου και εν τω νόμω ευαρεστήσαντες και το εαυτών θέλημα τω Δεσπότη Θεώ και ου τω διαβόλω προσαναθέμενοι (Λόγος Ηθικός Χ, S.C. 129, 262). Περί δυνατότητος της αγιότητος εις την Π. Διαθήκην μαρτυρεί ολόκληρον το ια΄ κεφάλαιον της προς Εβραίους επιστολής. Πρβλ. και το αξιόλογον άρθρον του V.Lossky «Panaghia» εις το βιβλίον του «A l'image et à la ressemblance de Dieu», Paris 1967, σ. 199-202.

63. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς εις μίαν ομιλίαν του εις την Κυριακήν των Προπατόρων ομιλεί δια την υπό του Θεού διαδοχικήν «εκλογήν» των απογόνων του Αδάμ και προγόνων της Παναγίας, και λέγει ότι το Άγιον Πνεύμα «προωκονόμεν και την ταύτης εις το είναι πρόοδον άνωθεν εκλεγόμενον και ανακαθαίρον την του γένους σειράν και τους μεν αξίους ή αξιολόγων εσομένους πατέρας προϊέμενον, τους δε αναξίους τελέως αποβαλλόμενον...

Ει γαρ και εκ σαρκός και σπέρματος Αδάμ η Παρθένος, εξ ης το κατά σάρκα Χριστός, αλλ΄ εκ Πνεύματος Αγίου κακείνου πολυειδώς άνωθεν καθαιρομένου, των κατά γενεάς αριστίνην εκλεγομένων» (Ομιλ. 587, έκδ. Οικονόμου, Αθήναι 1861, σ. 213-216). Δια δε την εκλογήν των γονέων της Παναγίας λέγει: «Δια τούτο

προετιμήθησαν των πολυπαίδων οι άπαιδες, ως αν εκ πολυαρέτων η πανάρετος παις κυηθή και εκ διαφερόντως σωφρόνων η πάναγνος και λάβη καρπόν η σωφροσύνη συνελθούσα προσευχή και ασκήσει το γενέσθαι παρθενίας (της Παρθένου) γεννήτρια» (Ομιλ. 42, αυτ. σ. 10-11).

64. Προς τους διαβάλλοντας τας αγίας Εικόνας, 3, 33 (94, 1352).

65. «Αλλά τις πλέον ηγάπησε Θεόν της ημίν υμνουμένης (της Παναγίας;) τις δε υπό Θεού πλέον ηγαπήθη ταύτης;» Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 53, Εις τα Εισόδια, σ. 177 (έκδ. Οικονόμου).

66. «Παρθενίας όρος το και σώματι και πνεύματι είναι αγίαν». Ι. Χρυσοστόμου, Περί Παρθενίας, 6, PG 48, 537.

67. Πρβλ. Ανδρέου Κρήτης, Λόγος Α΄, Εις το Γενέθλιον της Θεοτόκου (PG 97, 820): «Και γίνεται (εν τω ναώ) τιθηνός της Παρθένου το Πνεύμα το Άγιον, μέχρις αναδείξεως αυτής εν τω Ισραήλ».

68. Εάν όλοι οι άγιοι Πατέρες ονομάζουν την ταπείνωσιν «θεοποιόν ταπείνωσιν», τούτο αρμόζει πρωτίστως εις την Παναγίαν Θεοτόκον, διότι δια της υπακοής της και της ταπεινώσεώς της αυτής «υιόν εποίησεν ανθρώπου Θεόν, και τον άνθρωπον υιόν Θεού» (αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλ. 53, 40, Εις τα Εισόδια, έκδ. Οικονόμου, σ. 178. Πρβλ. και Ν. Καβάσιλα, Εις τον Ευαγγελισμόν, 10, μν. έκδ. σ. 158).

Δια της ταπεινώσεως της Παναγίας και της υπακοής της εις τον Θεόν ελύθη άπαξ δια παντός το πρόβλημα και η τραγωδία της ανθρωπίνης ελευθερίας και η ελευθερία του ανθρώπου απεδείχθη ως κτισθείσα «κατ΄ εικόνα και ομοίωσιν» της ελευθερίας του Θεού, όπως συχνά λέγει ο π. Ιουστίνος Πόποβιτς ακολουθών τον άγιον Μάξιμον και άλλους Πατέρας. Πρβλ. και V. Lossky, Η μυστική Θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1964, σ. 164.

69. Λόγος Β΄, Εις την ενανθρώπησιν του Κυρίου (PG 65, 697). Πρβλ. Ομιλ. Α΄, 2: «την του Θεού άφραστον και συγκαταβατικήν σάρκωσιν».

70. «Ου φύσεως γαρ έργον η σάρκωσις, αλλά τρόπος οικονομικής συγκαταβάσεως», Κατά Ιακωβιτών, 59 (94, 1464).

71. Λόγος εις τον Ευαγγελισμόν (PG 85, 445).

72. Διάλογος στηλιτευτικός κατ΄ εικονοκλαστών (96, 1356Α).

73. Πρβλ. και Κατά Ιακωβιτών, 52 (94, 1461).

74. «Εν ταύτῃ ὁ Θεὸς μὲν ἄνθρωπος, καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος γέγονε» (Γ',16).

75. Κατὰ τῆς αἰρέσεως τῶν Νεστοριανῶν, 24 (95, 224). Πρβλ. ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: «Εἰ γὰρ Χριστοτόκος, πάντως ὅτι καὶ Θεοτόκος• εἰ δὲ οὐ Θεοτόκος, οὐδὲ Χριστοτόκος» (PG 76, 265).

76. Ομιλία εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, 4, ἀποδιδομένη εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον (B.E.Π. 36, 228).

77. Κατὰ τῆς αἰρέσεως τῶν Νεστοριανῶν, 24 (95, 224) καὶ κδ. ΙΙΙ, 12.

78. Κατὰ Νεστοριανῶν, IV, 37 (PG 86, 1708 D).

79. Πρβλ. καὶ τὸ δογματικὸν Θεοτοκίον, ποίημα Δαμασκηνοῦ, ἤχος βαρὺς: «Μήτηρ μὲν ἐγνώσθης, ὑπὲρ φύσιν Θεοτόκε• ἐμεινας δὲ παρθένος, ὑπὲρ λόγον καὶ ἐννοίαν• καὶ τὸ θαῦμα τοῦ τόκου σου, ἐρμηνεύσαι γλῶσσα οὐ δύναται• παραδόξου γὰρ οὐσῆς τῆς συλλήψεως, Ἀγνή, ἀκατάληπτός ἐστιν ὁ τρόπος τῆς κυήσεως ὅπου γὰρ βούλεται Θεός, νικάται φύσεως τάξις...».

80. Ευχή ἀγιασμοῦ τοῦ ὕδατος εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα. Ὁ ἀγ. Ἀθανάσιος εἰς τὸν λόγον τοῦ Περί ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, 17, γράφει: «Ὅθεν οὐδὲ τῆς Παρθένου τικτούσης ἐπάσχεν Ἀυτός (ὁ Λόγος) οὐδὲ ἐν σώματι ὧν ἐμολύνετο, ἀλλὰ μάλλον καὶ τὸ σῶμα ἡγίαζεν» (PG 25, 125), δηλ. ἡγίαζεν καὶ τὸ προσληφθέν σῶμα Του καὶ τὸ σῶμα τῆς Μητρός, ἐκ τῆς ὁποίας τὸ προσέλαβε. Τούτο δηλοῖ ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὴν Παναγίαν εἶχε σωτηριολογικὸν χαρακτήρα καὶ σημασίαν καὶ διὰ τὴν ἰδίαν τὴν Μητέρα Του. Πρβλ. καὶ Κατὰ Ἀρειανῶν, 2, 61 (PG 26, 277).

81. Ὁ Φιλάρετος Μόσχας γράφει ὅτι κάτω ἀπὸ τὸν Σταυρόν «ἡ ἄβυσσος τῶν πόνων τῆς Παναγίας δὲν κατέβαλε οὔτε κατεπόντησε αὐτήν, διότι ἐβυθίζετο συνεχῶς εἰς μίαν ἰσομεγέθη ἄβυσσον τῆς υπομονῆς τῆς Παναγίας καὶ τῆς ταπεινώσεώς τῆς καὶ τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος, καὶ τῆς ἀπολύτου ἀφοσιώσεώς τῆς εἰς τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ». Slova i rjeci (1844), τ. Ι, 442.

82. «Εἰ γὰρ οὐκ ἐστὶ, κατὰ τὸ λόγιον, ἄνθρωπος ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὀψεται θάνατον• ἄνθρωπος δὲ καὶ ἀνθρώπου ἐπέκεινα καὶ ἡ νυν υμνουμένη (ἡ Παναγία), δέδεικται δήπου τρανῶς ὡς καὶ αὕτη τὸν ἴσον ἡμῖν ἐκπεπλήρωκε νόμον τῆς φύσεως, εἰ καὶ μὴ καθ' ἡμᾶς ἰσως, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμᾶς» (Λόγος 12, Εἰς τὴν Κοίμησιν, PG 97, 1053). Τὸν ἅγιον Ἀνδρέα, ὡς φορέα τῆς ιεροσολυμιτικῆς παραδόσεως, ἀκολουθεῖ συχνά ὁ ἅγιος Δαμασκηνός.

83. Βλ. τὸ σχόλιον 53 τῆς Γ' Ομιλ.

84. Η έκφρασις είναι του αγίου Γρηγορίου Θεολόγου (PG 36, 348). Βλ. σημ. 30 της Β΄ Ομιλ.

85. Μάλιστα δέ, εφ' όσον «το διάφορον άπειρον δούλων Θεού και Μητρός» (Β΄, 10).

86. Δια τούτο ακριβώς ο Δαμασκηνός αποδίδει εις την Παναγίαν τους λόγους της Γραφής τους αναφερομένους εις τον Χριστόν: «Ου κατελήλυθε γαρ η ψυχή σου εις τον άδην, αλλ' ουδέ η σαρξ σου είδε διαφθοράν (Πραξ. 2, 31• Ψαλ. 16, 10). Ου κατελείφθη η ψυχή σου εν τη γη ή το σον άχραντον και πανακήρατον σώμα, αλλ' εν ουρανών βασιλείοις μοναίς η Βασιλίς, η Κυρία, η Δέσποινα, η Θεομήτωρ, η αληθής Θεοτόκος αυλίζει μετατεθείσα» (Β΄, 12).

87. Ως μικρόν δείγμα τούτου αναφέρομεν μόνον το εξής Θεοτοκίον, ποίημα του Δαμασκηνού:

«Επί σοι χαίρει, Κεχαριτωμένη, πάσα η κτίσις,

Αγγέλων το σύστημα και ανθρώπων το γένος,

ηγιασμένε ναέ και Παράδεισε λογικέ,

παρθενικόν καύχημα•

εξ ης Θεός εσαρκώθη και παιδίον γέγονεν,

ο προ αιώνων υπάρχων Θεός ημών•

την γαρ σην μήτραν θρόνον εποίησε,

και την σην γαστέρα πλατυτέραν ουρανών απειργάσατο.

Επί σοι χαίρει, Κεχαριτωμένη, πάσα η κτίσις• δόξα σοι».

(Οκτώηχος, ήχος πλ. δ΄, Κυριακή πρωϊ).

Πηγή: “Εισαγωγή” εις Αγ. Ιωάννου του Δαμασκηνού, Η Θεοτόκος – τέσσερις θεομητορικές ομιλίες, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 19953.

Αναδημοσίευση: [Μυριόβιβλος](#)

Πηγή: pemptousia.gr